

GERMANIZMI U POLJSKOM JEZIKU: KULINARNI LEKSIK

Adžaga, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:163375>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-09**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za zapadnoslavenske jezike i književnosti
Katedra za poljski jezik i književnost

Ivana Adžaga

GERMANIZMI U POLJSKOM JEZIKU: KULINARNI LEKSIK

Diplomski rad

Mentorica: dr. sc. Neda Pintarić Kujundžić

Zagreb, 2023.

Sadržaj

1. Uvod	2
2. Jezično posuđivanje i posuđenice – definiranje pojmova	3
2.1. Jezično posuđivanje.....	3
2.2. Posuđenice i kategorizacija posuđenih jezičnih elemenata.....	4
3. Klasifikacija posuđenica.....	6
3.1. Posuđenice s obzirom na stupanj uklopljenosti u jezik primatelj	6
3.1.1. Strane riječi u užem smislu.....	7
3.1.2. Tuđice	8
3.1.3. Prilagođenice	8
3.1.4. Usvojenice	9
3.2. Posuđenice s obzirom na tip jezičnog posuđivanja.....	10
3.3. Posuđenice s obzirom na jezik iz kojeg potječu.....	10
4. Uzroci jezičnog posuđivanja	10
4.1. Posuđivanje 'iz potrebe'	11
4.2. Posuđivanje 'iz luksuza'.....	11
5. Tipovi jezičnog posuđivanja.....	12
5.1. Izravno ili neposredno posuđivanje (polj. <i>zapożyczenie bezpośrednie</i>).....	12
5.2. Posredno posuđivanje (polj. <i>zapożyczenie pośrednie</i>).....	12
5.3. Kružno ili povratno posuđivanje (polj. <i>zapożyczenie zwrotne</i>).....	14
6. Prilagodbe posuđenica.....	14
6.1. Fonološka prilagodba	14
6.1.3 Grafijaska i pravopisna prilagodba.....	16
6.2. Morfološka prilagodba	17
6.3. Semantička ili značenjska prilagodba	19
7. Jezični purizam – definiranje pojma.....	20
7.1. Jezični 'purizam' u Poljskoj.....	22

8.	Kulinarstvo i kulinarni leksik	25
8.1.	Kulinarska baština Poljske	26
8.2.	Klasifikacija kulinarnog leksika.....	27
9.	Analiza germanizama iz semantičkog područja <i>kulinarstvo</i>	28
9.1.	Klasifikacija germanizama iz semantičkog područja <i>kulinarstvo</i>	28
9.2.	Kronološki ulazak germanizama u poljski jezik	31
1)	Najstarije razdoblje (do cca. 1050. godine).....	31
2)	Srednjovjekovno razdoblje (1050 – 1600).....	32
3)	Moderno razdoblje (1600. – 2000.).....	35
10.	Zaključak.....	40
11.	Popis analiziranih kulinarnih germanizama.....	42
12.	Literatura.....	46
13.	Sažetci.....	53
13.1.	Sažetak.....	53
13.2.	Streszczenie	53

1. Uvod

Gotovo da ne poznajemo državu čiji je ijedan dio nacionalnog identiteta ostao lišen utjecaja drugih naroda, država i njihove kulture tijekom povijesti. Tako ni jezik, kao jedan od ključnih dijelova nacionalnog identiteta, nije mogao tijekom povijesti ostati izoliran. Povijesni, politički i društveni događaji imali su za rezultat među ostalim i promjene u jeziku određene države. Jedan od faktora koji je djelovao i koji i dalje djeluje na promjene unutar jezika je i utjecaj drugih, stranih jezika. Dodiri dvaju ili više jezika rezultirali su jezičnim posuđivanjem, ali istodobno i većim zalaganjem za očuvanje čistoće jezika. Jezični dodiri i jezično posuđivanje iznjedrili su velikim brojem različitih vrsta i podvrsta posuđenih jezičnih elemenata. Potreba za usustavljanjem posuđenih jezičnih elemenata i opisivanjem jezičnog posuđivanja kao jezične pojave urodila je novim jezikoslovnim područjem – kontaktnom lingvistikom.

Njemačka i Poljska primjeri su država čiji kontakti i međusobni utjecaji imaju dugu prošlost. Ove dvije države, uz to što dijele zemljopisnu granicu, povezuje i niz dugogodišnjih povijesnih, političkih i kulturnih zbivanja. Ta su zbivanja utjecaj imala i na jezike ovih dviju zemalja. Najstariji germanizmi zabilježeni u poljskom jeziku vežu se uz crkvu i predmete svakodnevne uporabe. Kasnije su germanizmi ulazili u rječnik Poljaka koji je vezan bio uz obrtništvo, administraciju, ustrojstvo sela i gradova. Germanizacija Poljske je rezultirala da su posuđenice iz njemačkog jezika danas prisutne u gotovo svim sferama života Poljaka.

U ovom diplomskom radu riječ je o u germanizmima u poljskom jeziku. Pri tome će njemački jezik ispunjavati ulogu jezika davatelja, a poljski će jezik biti u ulozi jezika primatelja. Kada je riječ o germanizmima kao posuđenicama iz njemačkog jezika, fokus će biti na leksičkim posuđenicama iz semantičkog područja *kulinarstvo*.

Rad je podijeljen u pet glavnih cjelina 1) opis i klasifikacija jezičnog posuđivanja i posuđenica, 2) općenito o jezičnom purizmu i o purizmu u Poljskoj, 3) adaptacija odabranih germanizama u poljski jezik, 4) kulinarstvo i kulinarni leksik te 5) analiza germanizma s obzirom na vremensko razdoblje njihova ulaska u poljski jezik. Najprije će biti definirani pojmovi *jezično posuđivanje* i *posuđenice* kao i neki drugi pojmovi koje proučava dodirno jezikoslovlje. Uz to, sažeto će biti predstavljene i opimjerene dvije klasifikacije posuđenih jezičnih elemenata, pomoću kojih ćemo pokušati objasniti razlike između posuđenica i kalkova. S obzirom na to da je germanizacija Poljske u određenim povijesnim razdobljima bila intenzivna, došlo je do

izraženije želje za očuvanjem poljskog jezika, koja je rezultirala različitim oblicima jezičnog purizma. Iz tog će razloga u drugoj cjelini ovog rada najprije biti opisan jezični purizam kao jezična pojava, a potom i u kratkom povijesnom pregledu ilustriran na primjeru poljskog jezika. Potom će biti opisan proces prilagodbe posuđenica u jeziku na primjerima germanizam u poljskom jeziku. Fonološka, morfološka, pravopisna i semantička prilagodba posuđenica biti će objašnjene na primjerima odabranih kulinarne leksema. Kako bismo lakše shvatili što semantičko područje kulinarstva obuhvaća, kulinarstvo neće biti samo opisano kao pojam nego će biti objašnjeno i kakvu ulogu kulinarne leksik ima u novim spoznajama o društvenim i kulturnim uvjetima određene države. Na kraju će biti analizirani germanizmi iz ovog semantičkog područja. Svi analizirani germanizmi preuzeti su iz rječnika *Słownik zapożyczeń niemieckich w polszczyźnie*, koji je izdao PWN 2008. godine. Prvi korak u analizi odabranih germanizama klasifikacija je kulinarne germanizama u grupe i podgrupe prehrambenih proizvoda i poluproizvoda te jela. Svrha diplomskog rada je istražiti, koji su se germanizmi i u kojoj mjeri –prilagodili poljskom jeziku te u kojem su povijesnom razdoblju kulinarne germanizmi ušli u poljski jezik. Zato će drugi dio analize biti temeljen na datiranju kulinarne germanizama i njihovom svrstavanju u jedno od triju razdoblja jezičnog posuđivanja germanizama u poljski jezik. Ovom će se analizom pokušati na primjerima opisati, koji su načini klasifikacije kulinarne leksema, koje je razdoblje u njemačko-poljskim jezičnim dodirima najplodonosnije kulinarne germanizmima te na koji su se način germanizmi prilagodili poljskom jeziku.

2. Jezično posuđivanje i posuđenice – definiranje pojmova

2.1. Jezično posuđivanje

Nijedan se narod nije tijekom povijesti razvijao bez utjecaja drugih naroda, njihove kulture i običaja. Jezik je jedna od poveznica među pripadnicima nekog određenog naroda i zbog toga je jezik zajedno sa svojim govornicima doživljavao promjene. Dodiri dvaju jezika i njihovi međusobni utjecaji rezultirali su jezičnim posuđivanjem.

Jezično posuđivanje (polj. *zapożyczenie językowe*) na internetskim je stranicama Strune¹ definirano kao „preuzimanje jedne riječi ili nekoga drugog elementa jednog jezika i

---

¹ Terminološka baza hrvatskog strukovnog nazivlja (pregledano: 14. 3. 2023.)

prilagođavanje jeziku primatelju, u koji je jezični element preuzet². Jezično je posuđivanje stoga određen „jezični proces, tijekom kojega se posuđuju jedna riječ, sintagma ili cijele sintaktičke konstrukcija“, pišu Frančić, Hudeček i Mihaljević (2005: 206). Dabo-Denegri (1998: 439) ističe da se međusobni utjecaji jezika u kontaktu mogu uočiti na svim jezičnim razinama, od fonološke, morfološke i semantičke do leksičke i sintaktičke. „Međutim leksička razina predstavlja područje u kojem jezično posuđivanje dolazi najviše do izražaja, budući da je leksik znatno manje vezano strukturiran negoli njegova fonologija i gramatika” (Isto).

Uz pojam jezičnog posuđivanja vežemo i pojmove ‘jezik davatelj’ (jezik iz kojega se posuđuje), ‘jezik primatelj’ (jezik koji prihvaća posuđenicu) i ‘jezik posrednik’ (jezik koji posreduje između jezika davatelja i primatelja pri prelasku posuđenica) (Samardžija 1998: 48). Filipović (1986: 50) se služi sinonimima; ‘jezik primalac’ i ‘jezik davalac’, ali ne piše o jeziku posredniku.

2.2. Posuđenice i kategorizacija posuđenih jezičnih elemenata

„Svi preuzeti jezični elementi skupno se nazivaju posuđenicama“ (polj. *wyrazy zapożyczone*) (Samardžija 1998: 46). U poljskom se jeziku za posuđenicu osim toga koriste još i termini „pożyczka językowa’ i ‘wyraz obcy”“ (Bańko i dr. 2016: 16). Najjednostavnija definicija posuđenice jest, da je to „jezični element preuzet iz jednog jezika u neki drugi jezik, kojemu je djelomično ili potpuno prilagođen“³. S obzirom na to da proces jezičnog posuđivanja obuhvaća sve jezične razine, preuzeti, tj. posuđeni jezični elementi mogu biti raznovrsni. Jezik primatelj može primjerice posuditi foneme, prozodijska obilježja kao što je naglasak, zatim lekseme, frazeme i druge jezične elemente iz jezika davatelja.

Posuđene jezične elemente, tj. posuđenice nemoguće je klasificirati u jedinstvene, općeprihvaćene vrste i podvrste, zato što takva jedinstvena podjela i dalje ne postoji. Različiti lingvisti i stručnjaci u području kontaktne lingvistike ponudili su različite podjele posuđenica. U daljnjem dijelu rada ukratko će biti predstavljene dvije klasifikacije posuđenih jezičnih elemenata, njemačkog filologa Wenera Betza i američkog lingvista Einara Haugena.

O kategorizaciji oblika jezičnog posuđivanja njemačkog lingvista Wenera Betza iz 1949. godine piše Marija Turk (2013: 49). Betzova tipologija je, kako piše Turk, aktualna i danas

² <http://struna.ihj.hr/en/naziv/jezicno-posudjivanje/53530/> (pregledano: 14. 3. 2023.)

³ <http://struna.ihj.hr/naziv/posudjenica/51323/#naziv> (pregledano: 16. 3. 2023.)

zbog svoje sveobuhvatnosti. Betz posuđeno jezično blago dijeli u dvije kategorije: a) posuđenice i b) kalkovi, prevedenice (Isto). Posuđenice dalje dijeli u strane riječi odnosno tuđice i asimilirane posuđenice, tj. usvojenice (Isto). Kalkove odnosno prevedenice razvrstava u dvije skupine, od kojih jednoj skupini nije dao naziv, a drugu naziva *formalno značenjske tvorbe*. Ovu drugu potom dijeli u šest tipova i nekoliko podtipova (Isto). Marija Turk u svojoj knjizi nadopunjuje Betzovu klasifikaciju pozivajući se na različite autore i njihove pokušaje da usustave posuđene jezične elemente. Neki od navedenih autora su Vojmir Vinja, Uriel Weinreich, Louis Deroy, Karl Schumman i dr. Podjele posuđenih jezičnih elemenata navedenih autora neće biti detaljnije predstavljene, jer detaljnija obrada klasifikacija nije bitna za ovaj diplomski rad.

Klasifikaciju posuđenica lingvista Einara Haugena posebno je predstavila Agnieszka Cierpich (2019: 65), jer je ta podjela prema riječima autorice jedna od osnovnih i široko prihvaćenih klasifikacija. Haugen posuđenice dijeli na tri osnovne skupine: „1) *loanwords* (polj. *zapożyczenia właściwe/leksykalne*, hrv. posuđenice), 2) *loanblends* (polj. *hybrydy*) i 3) *loanshifts* (polj. *kalki*, hrv. kalkovi)“ (Cierpich 2019: 65). Treću skupinu, skupinu kalkova, autor dijeli na dvije podskupine: „*loan translations* (polj. *kalki semantyczne*, hrv. prevedenice) i *semantic loans* (polj. *kalki strukturalno-semantyczne*, hrv. semantičke posuđenice)“ (Isto: 66). Semantičke posuđenice zatim dijeli u još tri podvrste, koje neće biti detaljnije obrađivane. Spomenut ćemo da je klasifikaciju Haugena ukratko predstavila i Marija Turk (2013: 50), kod koje pronalazimo prijevode u hrvatski jezik za neke od navedenih skupina posuđenica i podskupina kalkova.

Navedene dvije klasifikacije nam služe kao predodžba o tome, koliko je klasifikacija posuđenih jezičnih elemenata zahtjevna i kako ne postoji samo jedna validna klasifikacija.

Iako jezično posuđivanje obuhvaća sve jezične kategorije, u ovom diplomskom radu naglasak će ipak biti na leksičkim posuđenicama (polj. *pożyczki leksykalne*, njem. *Lehnwörter*). Primjeri kalkova (polj. *kalki*, njem. *Lehnübersetzungen*) služe u svrhu lakšeg razlikovanja dviju osnovnih skupina na koje se dijeli posuđeno jezično blago.

Primjeri leksičkih posuđenica (polj. *zapożyczenia właściwe/leksykalne*) u poljskom jeziku:

polj. *ajntopf* (njem. *Eintopf*), hrv. jušnato jelo kuhano u loncu (složenac u jednom loncu)

polj. *sznycel* (njem. *Schnitzel*), hrv. odrezak, šniel

polj. *szprycer* (njem. *Spritzer*), hrv. špricer

polj. *landszaft* (njem. *Landschaft* 'krajobraz, pejzaž'), hrv. krajolik, krajobraz (Nowowiejski 2010: 120).

Primjeri kalkova (polj. *kalki*) u poljskom jeziku:

polj. *listonosz* (njem. *Briefträger*), hrv. poštar, listonoša

polj. *światopogląd* (njem. *Weltanschauung*), hrv. svjetonazor

polj. *kociokwik* (njem. *Katzenjammer*), hrv. mamurnost, mamurluk – poljska riječ *kociokwik* ima više značenja, jedno je značenje ovo gore navedeno, a druga su u kolokvijalnoj uporabi, npr. polj. *kac, mieć kaca* (hrv. biti mamuran). U uporabi su još i varijante *kacenjamer* i *katzenjammer*, koje možemo svrstati u skupinu leksičkih posuđenica (Drabik i Sobol 2007: 262, Nowowiejski 2010: 120)

polj. *korkociąg* (njem. *Korkenzieher*), hrv. vadičep

polj. *odszkodowanie* (njem. *Entschädigung*), hrv. odšteta (Lipczuk 2001: 7)

Iz primjera je vidljivo da je kalk „doslovni prijevod strane riječ, (u ovom slučaju njemačke), koji zadržava gramatičke posebnosti jezika davatelja“⁴.

3. Klasifikacija posuđenica

Posuđenice je moguće svrstati u različite kategorije i potkategorije, ovisno o kriteriju njihove klasifikacije. Posuđenice dijelimo u skupine i podskupine s obzirom na: 1) stupanj uklopljenosti u jezik primatelj, 2) jezik iz kojega potječu te 3) tip jezičnoga posuđivanja.

3.1. Posuđenice s obzirom na stupanj uklopljenosti u jezik primatelj

---

⁴ kalk. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 14. 4. 2023. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=29971>>.

Jedan od kriterija pomoću kojega je moguće klasificirati posuđenice stupanj je uklopljenosti posuđenica u jezik primatelj. S obzirom na ovaj kriterij Bańko i dr. (2016: 18) posuđenice dijele u dvije skupine: „*zapożyczenia nieprzyswojone* (hrv. neprilagođene posuđenice) i *pożycзки mniej lub bardziej zaadaptowane* (hrv. u većoj ili manjoj mjeri prilagođene posuđenice)“. Autori pri tome naglašavaju kako se ova druga skupina može dalje dijeliti u podskupine, ali o tome ne pišu podrobnije. Detaljniju obradu daje Krešimir Međeral (2016: 2), koji posuđenice ovisno o stupnju uklopljenosti u jezik primatelj dijeli u četiri podvrste, a to su: „1) strane riječi u užem smislu, 2) tuđice, 3) prilagođenice i 4) usvojenice“.

Kada je riječ o literaturi na poljskom jeziku, valja naglasiti da se podjela posuđenica ovisno o stupnju uklopljenosti u jezik primatelj razlikuje ovisno o autorima. Tako Kwiatkowska (2015: 33-34) primjerice piše o klasifikaciji J. Bartmińskoga (1992: 10-11), koji posuđenice dijeli u šest stupnjeva. Posuđenice prvoga stupnja su one koje se nisu prilagodile jeziku primatelju, tj. polj. *cytaty*, a u šesti se stupanj ubrajaju sve posuđenice koje su se potpuno prilagodile jeziku primatelju. Maciołek (2017: 44) međutim piše, kako najdulju tradiciju u poljskom jeziku ima podjela na tri kategorije, a to su: „1) wyrazy obce (*cytaty, wtręty*), 2) *zapożyczenia częściowo przyswojone* i 3) *zapożyczenia całkowicie przyswojone*“.

U daljnjem će dijelu rada biti opisane četiri navedene kategorije o kojima piše Međeral. Za svaku će kategoriju biti navedeni primjeri iz hrvatskog jezika. U kategoriju stranih riječi u užem smislu bit će uz to uvršteni poljski *cytaty*, a u kategoriju usvojenica primjeri iz poljskog jezika za potpuno prilagođene posuđenice (polj. *zapożyczenia całkowicie przyswojone*). Do problema kod uvrštavanja primjera posuđenica u poljskom jeziku u kategorije tuđica i prilagođenica dolazi zbog toga što se one u poljskom svrstavaju u jednu kategoriju pod nazivom *zapożyczenia częściowo przyswojone*. S obzirom na tu razliku u kategorizaciji posuđenica, nakon opisa tuđica i prilagođenica, bit će u posebnom odlomku navedeni primjeri djelomično prilagođenih posuđenica u poljskom jeziku, tzv. *zapożyczenia częściowo przyswojone*.

3.1.1. Strane riječi u užem smislu

Strane riječi u užem smislu sve su posuđenice koje su se vrlo slabo prilagodile jeziku primatelju. „Takve se posuđenice nisu prilagodile grafijskom sustavu jezika primatelja te se zbog toga pišu u kurzivu“, ističe Međeral (2016: 2). Razlozi njihove neprilagođenosti jeziku

primatelju različiti su. Neke su posuđenice primjerice tek ušle u jezik primatelj i zbog toga još nisu prilagođene, a kod nekih je riječ o „tradiciji njihova pisanja u izvornom obliku (npr. pravni i retorički izrazi iz latinskoga jezika)“ (Međeral 2016: 3). U poljskom jeziku „takve se posuđenice nazivaju *cytaty* (njem. *Fremdwörter*) i također se pišu u kurzivu“ (Cierpich 2019: 68).

Neki primjeri u hrvatskom jeziku su: *brainstorming*, *flashback*, *wellness*, *gadget*, *outfit*, *make-up* (Međeral 2016: 2-3, Foro 2014: 156), zatim *pizza*, *jacuzzi*, *intermezzo*, *café*⁵.

Neki primjeri u poljskom jeziku su riječi: *blitzkrieg* (hrv. blitzkrieg, blickrig ili munjeviti rat)⁶, *besserwisser* (hrv. pametnjaković, sveznalica), *schadenfreude* (hrv. zloradost), *wunderkind* (hrv. čudo od djeteta, žarg. vunderkind) (Nowowiejski 2010: 124). Maciołek (2017: 44) još navodi i sljedeće riječi: *atelier* (hrv. atelje, atelijer), *jacuzzi* i *jury* (hrv. žiri).

3.1.2. Tuđice

Drugu skupinu čine posuđenice koje nazivamo tuđicama. „Tuđice su posuđenice koje su se prilagodile pravopisnoj normi jezika primatelja, ali su zadržale određena obilježja jezika davatelja“ (Frančić, Hudeček i Mihaljević 2006: 210).

Primjeri u hrvatskom jeziku su riječi: artikl, bicikl i fascikl (Finka 1972: 100), te nautika, auspuh i lift⁷, jer su zadržale „hrvatskom jeziku nesvojstvene suglasničke skupine *ft*, *kl* na kraju riječi i dvoglas *au*“⁸. U skupinu tuđica ubrajaju se osim toga posuđenice, koje su zadržale sufikse *-ing* i *-er*, koji su preuzeti iz engleskog jezika kao primjerice u riječima *training* i *tinejdžer* (Foro 2014: 158).

3.1.3. Prilagođenice

Treću skupinu posuđenica čine prilagođenice koje su se, za razliku od prvih dviju skupina, „prilagodile naglasno, glasovno i sklonidbeno jeziku primatelju“ (Isto). „Najveći broj

⁵ <http://pravopis.hr/pravilo/pisanje-opcih-rijeci-i-sveza/46/> (pregledano: 14. 7. 2023.)

⁶ <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=8176> (pregledano: 21. 7. 2023.)

⁷ <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=62627> (pregledano: 21. 7. 2023.)

⁸ <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=62627> (pregledano: 24. 7. 2023.)

riječi stranoga podrijetla u nekome jeziku pripada toj skupini premda se njihov broj razlikuje ovisno o jezičnoj politici konkretnoga jezika (...)” (Međeral 2016: 3).

Neki primjeri prilagođenica u hrvatskom jeziku su riječi „*keš* (engl. *cash*), *printer* (engl. *print*), *stres* (engl. *stress*) i *informacija* (engl. *information*)“ (Foro 2014: 159).

Primjere za gore dvije navedene kategorije (tuđice i prilagođenice) u poljskom jeziku možemo svrstati u jednu kategoriju, koja se u poljskoj literaturi naziva *zapozyczenia częściowo przyswojone* (hrv. djelomično prilagođene posuđenice). Primjeri djelomično prilagođenih posuđenica su riječi: *lockdown* (engl. *lockdown*) i *weekend* (engl. *weekend*), koje su nisu prilagodile pravopisnoj normi jezika primatelja, ali se dekliniraju kao ostale imenice u poljskom jeziku⁹. U skupinu djelomično prilagođenih posuđenica ubrajamo i nesklonjive imenice kao primjerice riječi *lasagne* (tal. *lasagne*) i *manicure* (fr. *manicure*) (Kwiatkowska 2015: 33). Maciołek (2017: 44) piše, da se u ovu skupinu mogu ubrojiti i sve posuđenice koje se odnose na strane realije kao što su riječi *boa*, *kakadu*, *kimono*, *mudžahedin* i sl.

U skupinu djelomično prilagođenih posuđenica ubrajaju se sve posuđenice koje se fonološki, morfološki i/ili pravopisno nisu prilagodile jeziku primatelju, tj. poljskom jeziku, koje se odnose na strane realije te sve nesklonjive imenice (Maciołek 2017: 44).

3.1.4. Usvojenice

Posljednju skupinu čine „usvojenice koje su se potpuno prilagodile jeziku primatelju, zbog čega ih i govornici prihvaćaju kao domaće riječi“ (Međeral 2016: 4). „Dugotrajnom i čestom uporabom nekih posuđenica, svijest o njihovom stranom podrijetlu može potpuno nestati, što znači da će se takva riječ i dalje razvijati kao domaća.“ (Sočanac i dr. 2005: 10).

Neki primjeri u hrvatskom jeziku su riječi: „*kukuruz* (rus. *kukuruza*), *čarapa* (tur. *çkrap*), *krevet* (tur. *kerevet*) i *šećer* (tur. *şeker*)“ (Foro 2014: 159).

Primjeri usvojenica u poljskom jeziku su riječi: *dach* (njem. *Dach*), *cukier* (srvnjem. *zucker*), i *komputer* (engl. *computer*)¹⁰.

⁹ <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/Slowa-obce;21109.html> (24. 7. 2023.)

¹⁰ <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/Slowa-obce;21109.html> (pregledano: 24. 7. 2023.)

3.2. Posuđenice s obzirom na tip jezičnog posuđivanja

Posuđenice je moguće podijeliti u dvije vrste ovisno o načinu na koji su preuzete u jezik primatelj. Ovisno o tipu jezičnog posuđivanja (posredno i neposredno posuđivanje) posuđenice dijelimo u: „posuđenice preuzete neposrednim posuđivanjem (polj. *pożyczki bezpośrednie*) i posuđenice preuzete posrednim posuđivanjem (polj. *pożyczki pośrednie*)“ (Bańko i dr. 2016: 18).

Posebno je važno naglasiti da se kod analize posuđenica preuzetih posrednim posuđivanjem susrećemo se s pojmovima ‘daljnja etimologija’ (*etymologia remota*) i ‘neposredna etimologija’ (*etymologia proxima*) (Turk 2013: 136). Iako će nam poznavanje daljnje etimologije određene posuđenice pomoći u analizi, najbitnije je, piše dalje Turk, „(...) poznavati izravno podrijetlo uzora posuđenice i kalka, tj. jezik iz kojega je preuzet pojedini obrazac, jer je prema njemu određen konačni oblik i značenje.” (Isto: 137).

3.3. Posuđenice s obzirom na jezik iz kojeg potječu

Osim toga, posuđenice je moguće podijeliti i s obzirom na jezik iz kojeg potječu, a na osnovi toga se na njih referiramo različitim nazivima. Latinizmi primjerice potječu iz latinskog jezika, posuđenice iz grčkog su grecizmi, riječi njemačkog podrijetla su germanizmi, posuđenice iz talijanskog jezika su talijanizmi, bohemizmi su posuđenice iz češkog jezika, posuđenice iz poljskog jezika su polonizmi itd. (Frančić, Hudeček i Mihaljević 2006: 208).

4. Uzroci jezičnog posuđivanja

Svaki događaj, pojava ima svoj uzrok i svoje posljedice. Jezično posuđivanje za posljedicu ima veliki broj posuđenica. Važno je zato spomenuti i uzroke jezičnog posuđivanja. Dva su osnovna razloga jezičnog posuđivanja: „posuđivanje ‘iz potrebe’ i posuđivanje ‘iz luksuza’“ (Ljubičić 2011: 12).

4.1. Posuđivanje 'iz potrebe'

Ovaj tip posuđivanja, kao što se naslućuje i iz naslova, služi kako bi se određeni sadržaj u jeziku primatelju označio određenom riječju, „pri čemu je značenje od primarne, a oblik riječi od sekundarne važnosti“ (Isto). Posuđivanje 'iz potrebe' Samardžija (1995: 46) još naziva i „unutarjezičnim razlogom za posuđivanje“. Velike prednosti kod posuđivanja iz potrebe su te, što često takve preuzete riječi slične izvornim riječima jezika iz kojega su preuzete. „Takve sličnosti među primjerice nazivima u znanstvenoj terminologiji imaju praktičnu vrijednost“ (Isto).

4.2. Posuđivanje 'iz luksuza'

Suprotno posuđivanju iz potrebe, strana, tj. posuđena riječ 'iz luksuza' nije preuzeta sa svrhom označavanja sadržaja. Razlozi za posuđivanje 'iz luksuza' različiti su, a jedan od njih je primjerice i „geografski dodir dvaju različitih jezičnih područja, a naziva ih se izvanjezičnim razlozima za posuđivanje“ (Isto: 47). Primjer pronalazimo i u poljskom jeziku, gdje mladi sve češće koriste riječi „*sorasik, sorry, sorasiński, sorki, sorencjusz*, varijacije anglicizma *sorry*, iako u poljskom jeziku postoji riječ *przeproszam*“ (hrv. oprostiti, u hrv. *pardon, sori*) (Bańko i dr. 2016: 170). Razlozi ovog posuđivanja i uporabe anglicizma *sorry* kao i varijanti te posuđenice identifikacija su s određenim društvenim slojem, ali i igra jezikom (Isto). Ljubičić (2011: 13) upozorava da je često pri posuđivanju 'iz luksuza' riječ o „jezičnom snobizmu“. Takve se posuđenice na primjer koriste, jer ih se smatra ljepšima od domaće riječi. „Poznato je da je talijanski jezik u doba renesanse smatran prestižnim jezikom, koji je utjecao na mnoge jezike“ (Turk 2013: 36).

Gore navedena podjela na dva uzroka jezičnog posuđivanja ovisno o literaturi može se razlikovati po nazivlju. Koristimo li se na primjer Deroyovom terminologijom, „posuđenice 'iz potrebe' možemo nazvati i denotativnima, tj. potrebnim posuđenicama (*emprunt de nécessité*), a posuđenice 'iz luksuza' konotativnima, tj. suvišnim posuđenicama (*emprunt de luxe*)“ (Deroy 1956: 137, prema Dabo-Denegri 1998: 440).

Osim već spomenutih Ljubičić i Deroya, više je drugih autora koji su se bavili pitanjima vezanima uz jezično posuđivanje, posuđenice, interferenciju i cijeli niz drugih jezičnih pojava, koje proučava *kontaktna lingvistika*, tj. *dodirno jezikoslovlje*. Neki od istaknutijih su Edward

Sapir, Leonard Bloomfield, Michael Clyne i dr., a u Hrvatskoj je to Rudolf Filipović. Bitno je naglasiti da je upravo „filolog i anglist Rudolf Filipović u Hrvatskoj znanstveno utemeljio teoriju jezika u kontaktu, vodeći se poglavito radovima američkih lingvisti Einara Haugena i Uriela Weinreicha“ (Turk 2013: 27).

5. Tipovi jezičnog posuđivanja

Kada je riječ o samo procesu jezičnog posuđivanja, valja razlikovati tri tipa: „1) izravno ili neposredno posuđivanje, 2) posredno posuđivanje, i 3) kružno posuđivanje“ (Samardžija 1998: 48).

5.1. Izravno ili neposredno posuđivanje (polj. *zapożyczenie bezpośrednie*)

„Izravno posuđivanje ostvaruje se direktnim kontaktom govornika dvaju različitih jezika, što rezultira time da posuđeni jezični element bude direktno preuzet u jezik primatelj“ (Filipović 1986: 50). Neposredno je u poljski jezik ušla riječ *burgmistrz* (hrv. gradonačelnik), a direktno je posuđena iz srednjovisokojemačkog.

polj. *burmistrz* (srvnjem. *bur(g)-mīster*)

Drugi primjeri izravnog posuđivanja, u ovom slučaju iz njemačkog u poljski jezik, riječi su *metka* (hrv. meka kobasica), *rolmops* (hrv. ukiseljeni zarolani fileti sleđa), *tort* (hrv. torta) i *wermut* (hrv. vermut):

polj. *metka* (njem. *Mettwurst*)

polj. *rolmops* (njem. *Rollmops*)

polj. *tort* (njem. *Torte*)

polj. *wermut* (njem. *Wermut*)

5.2. Posredno posuđivanje (polj. *zapożyczenie pośrednie*)

U drugom tipu posuđivanja, posrednom posuđivanju, važnu ulogu igra jezik posrednik, zbog kojeg ovaj tip posuđivanja i nosi takav naziv. U slučaju takvog posuđivanja: „jezik davatelj posuđuje jeziku primatelju jezične elemente koje je on sam preuzeo od trećeg jezika“ (Samardžija 1998: 48). Drugim riječima, jezik posrednik stvara mogućnost kontakta između jezika davatelja i jezika primatelja i time uvjete za jezično posuđivanje. Rudolf Filipović (1986: 50), možemo pročitati u prvom poglavlju, ne spominje pojam ‘jezik posrednik’, zato što za posredničke medije autor navodi pisane riječi (novine, tjednike itd.) i govorene riječi (radio, televizija i dr.), ali ne i jezik. U poljski jezik su tako primjerice posrednim posuđivanjem ušli leksemi *auszpik* (hrv. *auspik*, *hladetina*), *beza* (hrv. *poljupčić*, *pusrl*), *comber* (hrv. *pržolica*) i *pasztet* (hrv. *pašteta*):

polj. *auszpik* (njem. dij. *Auspik*, njem. *Aspik* ← fr. *aspic*) – leksem je prvotno posuđen iz francuskoga u njemački jezik, koji je zatim leksem posudio u poljski jezik

polj. *beza* (njem. *Baiser* ← fr. *baiser*) – jezik davatelj je francuski jezik, a jezik posrednik je u ovom primjeru njemački jezik

polj. *comber* (njem. *Ziemer* ← stfr. *cimier*) – u poljski je jezik leksem posuđen iz starofrancuskog posredstvom njemačkog jezika

polj. *pasztet* (njem. *Pastete* ← stfr. *kástel*) – jezik davatelj je u ovom slučaju starofrancuski, a jezik posrednik je njemački

Lingvist Filipović piše „(...) da je odnos ‘posredno – neposredno’ jedan od ključnih principa teorije kontaktne lingvistike te da je prijeko potreban kao polazna točka u analizi jezičnog posuđivanja.” (Filipović 1986: 34). Bitno je istaknuti da je važnu ulogu jezika posrednika između njemačkog kao jezika davatelja i poljskog kao jezika primatelja odigrao češki jezik.

Češko je posredovanje započelo ubrzo nakon stvaranja Poljske. Pokrštaivanjem Poljaka u Poljsku dolaze misionari iz Praga kako bi širili kršćanski nauk te putem njih u poljski jezik ulazi leksik vezan uz crkvu i religiju, koji je prvotno bio posuđen iz njemačkog, npr. polj. *biskup* (stčeš. *biskup* ← stvnjem. *biscop*, *bis(s)cof*, *biscuof*), hrv. *biskup* (Newerkla 2002: 121).

Primjeri kulinarne leksema koji su posredstvom češkog iz njemačkog jezika ušli u poljski jezik su riječi: *cukier*, *knedel*, *moszcz*, *precel*, *strucla* i *placek* (Czarnecki 2014).

5.3. Kružno ili povratno posuđivanje (polj. *zapożyczenie zwrotne*)

Treći tip posuđivanja kružno je posuđivanje. Ovim tipom posuđivanja jezik primatelj prima jezični element iz jezika davatelja, a nakon nekoga određenog vremena jezik davatelj taj jezični element prima odnosno posuđuje natrag. Važno je spomenuti da se u poljskom jeziku osim pojma „*zapożyczenie zwrotne* koriste još i nazivi *zapożyczenie wsteczne* i *zapożyczenie powrotne*, koji su međutim rjeđe u uporabi“ (Witczak 2021: 210). „Kružno je posuđivanje često među jezicima čiji dodiri traju dugo a pritom su oba jezika naizmjenično u ulozi jezika davaoca i jezika primaoca (...)” (Samardžija 1998: 50).

Primjer kružnog posuđivanja u poljskom jeziku riječ je *gazda* (hrv. *gazda*, *gospodar*):

polj. *gazda* (tal. *gazda* (usp. rum. *gazda*) ← psl. (ili stpolj.) *gospoda) (Witczak 2021: 216). U poljskom jeziku riječ *gazda* znači 'zemljoposjednik na području regije Podhale koji ima seosko gospodarstvo'¹¹. U hrvatskom se jeziku riječ *gazda* koristi u više značenja: 1) „gospodar, vlasnik, posjednik', 2) 'dobrostojeći, imućan čovjek (ob. na selu)' i razg. 'poslodavac, šef'¹².

6. Prilagodbe posuđenica

Neovisno o uzroku i tipu jezičnog posuđivanja, jezični element preuzet u drugi jezik neminovno prolazi kroz fonološku, morfološku i semantičku prilagodbu jer se treba prilagoditi jeziku primatelju.

6.1. Fonološka prilagodba

„Fonološka prilagodba ili transfonemizacija odvija se na razini fonema“ (Sočanac i dr. 2005: 11). Fonološkom se prilagodbom posuđenica prilagođava fonološkom sustavu jezika primatelja. „Svaki se strani fonem, nepoznat fonemskom sustavu jezika primatelja, pokušava zamijeniti fonemom iz fonološkog sustava jezika primatelja“ (Samardžija 1998: 55).

¹¹ <https://wsjp.pl/haslo/podglad/75725/gazda> (pregledano: 2. 8. 2023.)

¹² https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=fFdmWRI%3D (pregledano: 2. 8. 2023.)

Prilagodba, tj. zamjena stranoga novim fonemom odvija se na temelju izgovorne sličnosti, a „taj je proces poznat kao *fonemska supstitucija* (engl. *phonemic substitution*).” (Turk 2013: 38). Valja naglasiti kako se prilagodba na fonološkoj razini, ovisno o sličnosti fonema jezika davatelja i primatelja, može razvrstati u tri tipa. Stoga razlikujemo: „1) nultu transfonemizaciju, 2) djelomičnu ili kompromisnu transfonemizaciju i 3) slobodnu transfonemizaciju“ (Sočanac i dr. 2005: 11).

- 1) „nulta transfonemizacija je najjednostavniji tip prilagodbe, jer se fonemi u jeziku davatelju i primatelju podudaraju, čime je prilagodba pojednostavljena.
- 2) kada su fonemi jezika u dodiru slični, ali postoje razlike u mjestu i artikulaciji fonema, riječ je o djelomičnoj ili kompromisnoj transfonemizaciji.
- 3) o slobodnoj transfonemizaciji govorimo, kada fonemi jezika davatelja nemaju ekvivalent u jeziku primatelju“ (Filipović 1986: 73, prema Sočanac i dr. 2005: 11).

Primjeri nulte transfonemizacije:

njem. *Beize* > polj. *bejca* (njem. /ts/ > polj. /ts/)

njem. *Baiser* > polj. *beza* (njem. /z/ > polj. /z/)

njem. *Ziemer* > polj. *comber* (njem. /ts/ > polj. /ts/)

njem. *Grieß* > polj. *grys* (njem. /g/ > polj. /g/)

njem. *Kartoffel* > polj. *kartofel* (njem. /ɔ/ > polj. /ɔ/)

njem. *Klipfisch* > polj. *klipfisz* (njem. /f/ > polj. /ɣ/)

njem. *Leberwurst* > polj. *leberka* (njem. /l/ > polj. /l/)

njem. *Torte* > polj. *tort* (njem. /t/ > polj. /t/)

njem. *Waffel* > polj. *wafel* (njem. /v/ > polj. /v/)

njem. *Suppe* > polj. *zupa* (njem. /z/ > polj. /z/)

Primjeri djelomične ili kompromisne transfonemizacije:

njem. *Brei* > polj. *breja* (njem. /ʁ/ > polj. /r/)

njem. *Zucker* > polj. *cukier* (njem. /ʊ/ > polj. /u/)

njem. *Zwieback* > polj. *cwibak* (njem. /i:/ > polj. /i/)

njem. *Kirsch* > polj. *kirsz* (njem. /ɪ/ > polj. /r/)

njem. *Bretzel* > polj. *precel* (njem. /ɛ:/ > polj. /ɛ/)

Primjeri slobodne transfonemizacije:

njem. *Knodel* > polj. *knedel* (njem. /ø:/ > polj. /ɛ/)

njem. *Bückling* > polj. *pikling* (njem. /y/ > polj. /i/)

6.1.3 Grafijska i pravopisna prilagodba

Kod grafijske se prilagodbe „grafemi nepoznati jeziku primatelju zamjenjuju najbližim grafemima, koji u tom jeziku postoje“ (Frančić, Hudeček i Mihaljević 2006: 209). Kada je riječ o grafijskoj prilagodbi posuđenica, u slučaju kada se jezik davatelj i primatelj služe latinicom, tada će doći do transkripcije (Samardžija 1998: 55). Veći se “problemi” javljaju u situacijama kada se jezik davatelj služi ćiriličnim pismom, jer se u tom slučaju „posuđenica mora i/ili transkribirati i transliterirati“ (Isto). Uz grafijsku imamo i pravopisnu prilagodbu, kojom se posuđenice prilagođavaju pravopisnoj normi jezika primatelja.

Primjeri grafijske prilagodbe:

njem. *Klippfisch* > polj. *klipfisz* (pp > p, sch > sz)

njem. *Eintopf* > polj. *ajntopf* (i > j)

njem. *Spritzer* > polj. *szprycer* (sp > szp, itz > yc)

Imenice *Klippfisch*, *Eintopf*, *Spritzer* su se osim toga prilagodile i pravopisnoj normi jezika primatelja, tj. poljskog jezika, prema kojoj se opće imenice u poljskom jeziku ne pišu velikim početnim slovom, pa imamo: *Klipfisz* > *klipfisz*, *Eintopf* > *eintopf* i *Spritzer* > *szprycer*.

6.2. Morfološka prilagodba

Druga vrsta prilagodbe je morfološka prilagodba ili transmorfemizacija. „Morfološkom se prilagodbom strane morfeme nastoji prilagoditi morfološkom sustavu jezika primatelja“ (Samardžija 1998: 56). Tijekom morfološke prilagodbe posuđenica najprije se gleda osnovni oblik posuđenice, a zatim njezine morfološke kategorije. Sočanac i dr. (2005: 13) ističu, kako je svaka riječ sastavljena od slobodnoga i veznog morfema, pri čemu vezni morfem ujedno može biti i nulti morfem. Raščlamba posuđenica na slobodni i vezni morfem bitna je zbog daljnje morfološke prilagodbe posuđenica. Ovisno o toj strukturi posuđenice razlikujemo, kao i kod transfonemizacije, tri tipa morfološke prilagodbe:

- 1) „nulta tranfmorfemizacija (slobodni morfem + nulti vezani morfem)
- 2) kompromisna transmorfemizacija (slobodni morfem + strani vezani morfem)
- 3) potpuna transmorfemizacija (slobodni morfem + domaći vezani morfem)“ (Sočanac i dr. 2005: 13)

Primjeri nulte transmorfemizacije:

njem. *Grieß* > polj. *grys*

njem. *Tran* > polj. *tran*

Primjeri kompromisne transmorfemizacije:

njem. *Knödel* > polj. *knedel*

njem. *Quargel* > polj. *kwargiel*

njem. *Zucker*, polj. *cukier*

njem. *Pilsner* > polj. *pilzner*

njem. *Emmentaler* > polj. *ementaler*

Posuđenice iz njemačkog jezika zadržavaju u poljskom jeziku strane vezane morfeme -el (*knedel, kwargiel*) i -er (*cukier, pilzer, ementaler*) zbog čega se u ovim primjerima radi o kompromisnoj transmorfemizaciji (Polański 2010 :137).

Primjeri potpune transmorfemizacije:

njem. *Leberwurst* > polj. *leberka*

njem. *Kaisersemmel* > polj. *kajzerka*

njem. *Mettwurst* > polj. *metka*

njem. *Suppe* > polj. *zupa*

njem. *Beize* > polj. *bejca*

Mikołajczyk (2010: 149) ističe kako su se složenice (njem. *Komposita*, polj. *złożenia*) preuzete iz njemačkog prilagodile poljskom jeziku na način da je došlo do izostavljanja drugog dijela složenice tzv. „*Grundwort* (hrv. leksički element složenice koji je nadređen), koji nosi osnovno značenje riječ i određuje rod imenice” (Isto). To je vidljivo u primjerima *Leber + Wurst*, *Kaiser + Semmel* i *Mett + Wurst*, od kojih su nadređeni elementi *Wurst* i *Semmel*. Prvi leksički elementi složenice *Leber*, *Kaiser* i *Mett* prilagodili su se poljskom jeziku dodavanjem poljskog sufiksa -ka (njem. *Leber* > polj. *Leber-ka*, njem. *Kaiser* > polj. *kajzer-ka*, njem. *Mett* > polj. *met-ka*) (Isto).

Kod imenica ženskoga roda *Suppe* i *Beize* došlo je do „zamijene njemačkog sufiksa -e poljskim sufiksom -a, koji označava ženski gramatički rod imenice“ (Isto: 148).

Sočanac i dr. (2005: 13) još nadodaju, kako su među posuđenim jezičnim elementima redom po zastupljenosti „najčešće imenice, zatim glagoli pa pridjevi, a svaka od ovih vrsta riječi ima određene morfološke kategorije“. Prilagodba posuđenica u jezik primatelj obuhvaća prilagodbu tih morfoloških kategorija. Zato se prilikom jezičnog posuđivanja „imenica najprije određuje rod, te način formiranja broja i padeža. Glagoli dobivaju infinitivni nastavak jezika primatelja kao osnovni uvjet prilagodbe, a kod pridjeva se treba odrediti promjenjivost, tj. nepromjenjivost u rodu, broju i padežu“ (Isto). Kao zanimljivost valja istaknuti: „Morfološki

se najlakše prilagođavaju glagoli. U primarnoj se prilagodbi stvara njihov infinitivni oblik.” (Turk 2013: 43).

6.3. Semantička ili značenjska prilagodba

Semantička ili značenjska prilagodba posuđenica odnosi se na promjenu opsega značenja posuđenice u jeziku primatelju, koja je ovisna o potrebama leksičkog sustava jezika primatelja. „Promjene opsega značenja mogu se svrstati u tri kategorije: 1) opseg starog značenja ostaje nepromijenjen; 2) novo je značenje suženo u usporedbi sa starim, i 3) novo je značenje prošireno u usporedbi sa starim.” (Sočanac i dr. 2005: 15). Valja istaknuti da su prve dvije kategorije dio primarne, a treća kategorija dio sekundarne semantičke prilagodbe posuđenica (Filipović 1986: 153 – 160, prema Sočanac i dr. 2005: 15).

Primjer posuđenice kod koje opseg starog značenja ostaje nepromijenjen:

Njemačka riječ *Tran* i poljska riječ *tran* koriste se u značenju „ulje dobiveno iz masnoće morskih životinja“¹³

Primjer posuđenice kod koje je novo značenje suženo u usporedbi sa starim:

U njemačkom jeziku riječ *Schmalz* koristi se u značenju: „mast (svinjska ili guščja)“, „pročišćeni maslac“, u lovstvu označava „mast jazavca i svisca“ a u razgovornom se jeziku ovom riječju uz to opisuje snaga nekoga ili nečega, npr. „*Er hat nicht genug Schmalz für diese Arbeit.*“¹⁴ (hrv. On nema dovoljno snage za taj posao.) Njemačka posuđenica *smalec* u poljskom jeziku ima jedno značenje, a to je: „jestiva mast životinjskog podrijetla“¹⁵

Primjer posuđenice kod koje je novo značenje prošireno u usporedbi sa starim:

Riječ *Klops* u njemačkom jeziku ima značenje „male okruglice od mesa“ i „velike, kobne greške“¹⁶ dok se u poljskom jeziku riječ *klops* pojavljuje u značenjima: „mala mesna okruglica posluživana u umaku“, „jelo od mljevenog mesa s dodatkom jaja, kruha i luka,

¹³ <https://wsjp.pl/haslo/podglad/80490/tran> (pregledano 21. 7. 2023.),

<https://www.duden.de/rechtschreibung/Tran> (pregledano: 21. 7. 2023.)

¹⁴ https://www.duden.de/rechtschreibung/Schmalz_Fett (pregledano: 21. 7. 2023.)

¹⁵ <https://wsjp.pl/haslo/podglad/23058/smalec> (pregledano: 21. 7. 2023.)

¹⁶ <https://www.duden.de/rechtschreibung/Klops> (pregledano: 21. 7. 2023.)

pečeno u duguljastom plehu tzv. *pieczeń rzymska* (hrv. mesna štruca)“, razg. „neuspjeh“¹⁷ i 'udarac' (Moguš i Pintarić 2002).

7. Jezični purizam – definiranje pojma

Jedna od reakcija na jezično posuđivanje i prihvaćanje stranih jezičnih elemenata u neki jezik je jezični purizam. Kada je riječ o jezičnoj kulturi i njegovanju vlastitog jezika, nezaobilazno je spomenuti jezični purizam kao „jedno od kulturnih opredjeljenja“, o kojima piše Katičić (1973: 84). „Pojam ‘purizam’ dolazi od latinske riječi *purus*, a znači ‘čist’, zbog čega je u uporabi i sinonim ‘čistunstvo’“¹⁸. U poljskom se jeziku za pojam ‘jezični purizam’ još koriste i kolokvijalni nazivi „odchwaszczanie języka”, ‘odsміecianie języka’ i ‘oczyszczanie języka’“ (Czyżewska 2009: 166). Purizam u jezikoslovlju, na internetskoj stranici Hrvatske enciklopedije definiran je kao „briga, tj. skrb o vlastitom jeziku opiranjem prekomjernom prihvaćanju stranih elemenata nekoga drugog jezika“¹⁹. Ovdje valja naglasiti da se jezični purizam ne opire samo prihvaćanju stranih jezičnih oblika, nego i naglašava razliku između dijalekata i standarda. Zbog toga, ali i nastojanja purista da „očiste“ vlastiti jezik od nepoželjnih, a već usvojenih stranih jezičnih elemenata (npr. posuđenice), koje su rezultat dodira dvaju ili više jezika, pojam ‘jezični purizam’ može imati negativne konotacije, ističe Turk (1996: 64). Gleda li se purizam i djelovanje purista, kako piše autorica (Isto), međutim „u okviru jezične norme, jezično se čistunstvo može shvatiti kao zalaganje za prihvaćanje i primjenu jezičnih pravila određenog jezika“, i ne mora biti shvaćeno kao radikalna, isključiva jezična pojava. Iz dvaju navedenih razloga Katičić jezični purizam dijeli na ‘dogmatski’ i ‘prirodni’. Ovaj prvi „jezičnoj kulturi ne može biti zdravim temeljem, iako korist i od njega u danom času može biti presudna.” (Katičić 1973: 90). Neki poljski autori, kao što je to primjerice u knjizi *Kultura języka polskiego* Andrzeja Markowskog (2005: 127), jezični purizam dijele na ova četiri tipa: „nacjonalistyczny”, ‘tradycjonalistyczny’, ‘elitarny’ i ‘egocentryczny’“.

Bitno je naglasiti da je purizam, neovisno o tipu, jezična pojava, tj. jezični stav koji je svojstven svakom jeziku. Ne čudi činjenica da je purizam normalna pojava u svih jezika, jer „je jezik već

¹⁷ <https://wsjp.pl/haslo/podglad/57626/klops> (pregledano: 21. 7. 2023).

¹⁸ purizam. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 21. 2. 2023. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=51142>>.

¹⁹ <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=51142> (pregledano: 19. 7. 2023.)

po samoj svojoj naravi purističan” (Katičić 1973: 85). Purističan je zato što jezik zahtijeva da se služimo onim jezičnim sredstvima, koji su dio toga jezika, a ne nekoga drugog jezika. Ono po čemu se jezični purizam razlikuje od jezika do jezika, njegov je stupanj, tj. intenzitet djelovanja, koji može biti uvjetovan povijesnim razdobljem i zbivanjima unutar tog razdoblja. Purizam se stoga, kako piše Turk (1996: 65) „u većem intenzitetu javljao u državama, čiji su nacionalni jezici uslijed nepovoljnih povijesnih i kulturnih događaja bili pod većom opresijom, a time i ugrozom od gubljenja jednog dijela nacionalnog identiteta“.

Jezični purizam u hrvatskom jeziku javlja se od početka „hrvatske pismenosti“ (Turk 1996: 68). Hrvatski su se puristi kroz povijest borili protiv utjecaja latinskog, talijanskog, mađarskog, njemačkog i srpskog jezika, a „purističkoj su prosudbi bile podvrgnute (...) posuđenice, prevedenice i neologizimi te dijalektizmi“ (Isto). Najprije su puristi u 18. st. ukazivali na problem sve veće uporabe turcizama, u 19. st. uz turcizme sve je više germanizama, talijanizama i latinizama koji ulaze u hrvatski jezik, a 20. je stoljeće obilježeno pokušajima purista da „očistite“ hrvatski jezik od germanizama i srbizama (Isto). Sve su posuđenice, a kasnije i mnoge prevedenice rezultat povijesnih zbivanja i geografskih dodira ovih zemalja s Hrvatskom. Kao rezultat purističkih djelovanja: „devedesetih je godina 20. st. opravdano objavljivanje većega broja purističkih priručnika – jezičnih savjetnika. Njihov je nastanak potaknut (...) ponajviše povećanim brojem srbizama i anglizama u hrvatskome“ (Štimac 2003: 95). Osim posuđenica, hrvatski su se puristi borili protiv velikog broja neologizama i kalkova krajem 19. i početkom 20. st. posebno „kada se stvaralo i oblikovalo hrvatskog znanstveno nazivlje“ (Turk 1996: 68). Neke su prevedenice, piše dalje Turk, ipak opstale te su do danas duboko ukorijenjene u hrvatskom jeziku (npr. kolodvor, brzojav i prosvjed) (Isto). Nadodat ćemo da je 1992. godine po prvi puta u Hrvatskoj održan natječaj za najbolju hrvatsku riječ koji provodi časopis *Jezičnik*²⁰, kojim se „traže zamjene za nepotrebne tuđice, ponajprije za nove anglizme koji danomice ulaze u hrvatski jezik“ (Ham 2019: 168). Ham (2019: 170) dalje piše kako su u hrvatskom jeziku uspješno usvojene nove riječi *udomitelj* i *bocar*. Neki drugi možda manje poznati primjeri riječi, koje su bile proglašene za najbolje, su riječi *osobnica* (osobna iskaznica), *ispraznica* (floskula) i *opuštaonica* (wellness) (Ham 2019: 170-171).

S obzirom na to da je ovaj rad posvećen utjecaju njemačkog jezika na poljski jezik, u idućem će dijelu rada fokus biti na djelovanju purista u Poljskoj sa željom očuvanja poljskog jezika. Uz to, Poljska ima dugu povijest, koja je bila obilježena burnim zbivanjima, stoga će jezični

---

²⁰ Časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika. <https://hrcak.srce.hr/jezik> (pregledano: 6. 8. 2023.)

purizam u poljskom jeziku i intenzitet djelovanja purista biti opisan u okviru različitih vremenskih razdoblja.

7.1. Jezični ‘purizam’ u Poljskoj

U svrhu lakšeg shvaćanja ranije spomenutih purističkih djelovanja u poljskom jeziku, sažetu ću dati pregled određenih događaja i razdoblja u poljskoj povijesti, kao i u kakvoj su korelaciji ti povijesni trenutci bili s jezičnim purizmom i sadržajem tada objavljivanih djela, rječnika i priručnika.

Ekskurs u poljsku povijest Mirosław Bańko i dr. (2016: 36) započinju djelom *Dworzanin polski* (1566) renesansnog poljskog pjesnika Łukasza Górnickog. On se u svom traktatu i sam služi nekim posuđenicama, ali se kritički osvrće na sve ostale posuđenice koje su u jezik ušle ne iz funkcionalnih, nego iz pomodnih razloga. Górnicki je uz to, kako pišu autori (Isto), ukazao i na problem sve veće popularnosti češkog jezika, koji se u to vrijeme smatrao ljepšim jezikom. „Rješenje za sve posuđenice vidio je u stvaranju poljskih neologizama i ponovnoj uporabi arhaizama“ (Isto.).

Nakon poznatog *Dworzanina polskog*, na osnovi koje su Wojciech Rzepka i Bogdan Walczak pokušali stvoriti temelje tzv. *teorije jezične kulture* (polj. *teoria kultury języka*), važno je spomenuti najvažniji rječnik poljskog jezika 17. st. (*Thesaurus polono-latino-graecus*), autora Grzegorza Knapskog. Bańko i dr. (2016: 36) pišu, kako je Knapski prihvaćao uporabu posuđenica isključivo u situacijama, u kojima posuđenicu nije bilo moguće zamijeniti s domaćom riječi. Zanimljiva je činjenica kako je ovaj isusovac bio dosljedan svom stavu, te je i sam u svom, već spomenutom rječniku, dio latinizama zamijenio poljskim novotvorenicama (Isto).

Uz Grzegorza Knapskog niz je i drugih učenjaka (npr. Jan Śniadecki, Onufry Kopczyński i dr.) izrazilo želju za “čišćenjem” poljskog jezika, a „potaknuti su bili reformom društva i novom jezičnom politikom prosvjetiteljstva“, piše Czyżewska (2009: 172). Vrhunac, ističu Bańko i dr. (2016: 37), u pokušaju osnaživanja uloge poljskog jezika u 18. st., u tada Poljsko-Litavskoj Uniji (polj. *Rzeczpospolita Obojga Narodów*), dogodio se 1780. godine. Te godine je odlukom KEN-a (*Komisja Edukacji Narodowej*) poljski jezik postao službeni jezik u nastavi (Isto).

Ubrzo se Poljska našla u još težem političkom i kulturnom okruženju, kada je njezin teritorij 1795. godine po treći put bio razdijeljen između Pruske, Habsburške Monarhije i Ruskog Carstva (Agičić 2004: 26). Tada se u Poljskoj javlja purizam koji Markowski (2005: 129) naziva ‘tradicjonalistyczny’, a koji je, kako i sam naziv kaže, bio shvaćen kao izraz vjernosti tradiciji. Poljska se tada našla u situaciji borbe za očuvanje jezika i time oprimjerila misli Bohuslava Havráneka: „Shvatljivo je (...) da su nacionalni jezici koji nikad nisu bili ugroženi u pogledu samostalnosti uvijek skloniji međunarodnim leksičkim elementima, nego jezici onih naroda koji su bivali u situacijama da se bore za svoju egzistenciju, za svoj samostalni jezik” (Havránek 1977: 11, prema Turk 1996: 65).

Nastojanja Poljaka da očuvaju poljski jezik izbacivanjem iz njega posuđenica rezultirala je brojnim rječnicima i priručnicima. U tim se rječnicima našlo bezbroj posuđenica kao i prijedlozi novotvorenica kojima posuđenice trebaju biti zamijenjene. Neki od primjera novotvorenica kao zamjena za posuđenice koje navode Banko i dr. (2016: 38) iz jednoga takvog rječnika, autora Atonina Krasnowolskog iz 1903. godine su: „*śłownictwo* umjesto *terminologia* (hrv. nazivlje) i *rodowód* umjesto *genealogia* (hrv. rodoslovlje)“. Nekoliko godina kasnije, 1917., Władysław Niedzwiedzki u svome je rječniku također dao prijedlog zamijene germanizama poljskim riječima (Lipczuk 2001: 12). Njegovi prijedlozi su među ostalim da se germanizam „*szuflada* (hrv. ladica) zamijeni riječima *suwnica* ili *pophnica*, a *ślusarz* (hrv. bravar) sa *zamecznik*, tj. *zamkarz*“ (Isto).

Purističke su se tendencije nastavile tijekom 19. i 20. st., a rezultirale su „*Zakonom o poljskom jeziku* (polj. *Ustawa o języku polskim*), koji je usvojen 7. listopada 1999. godine“, piše Kryżan-Stanojević (2008: 260). „Tim zakonom je definiran status poljskog jezika kao jednog od elemenata nacionalnog identiteta“ (Isto.). Važno je spomenuti i godinu 1918., kada je Poljska postala neovisna. S dobivenom samostalnošću ojačao je i status poljskog jezika, jer je, ističe Jarząbek (2019: 68), već tada postojala mogućnost obrane, tj. očuvanja jezika s pomoću institucija. Od 1918. godine uloga poljskog jezika rasla je, a time i briga oko očuvanja jezika, koja je urodila plodom 1999. godine i već spomenutim zakonom.

Jezični purizam je i dalje prisutan u poljskom jeziku, posebice u današnje moderno doba, u kojemu je vidljiv sve veći broj anglicizama u poljskom i drugim europskim jezicima. Anglizmi su ušli i u kulinarni leksik, pa se sve češće mogu čuti riječi: „*catering, cheeseburger, chips/czips, dip, fast food, hamburger, hot dog*“ (Dunaj i Mycawka 2017: 70).

Vrijedno je spomenuti kako sličan zakon o hrvatskom jeziku i dalje ne postoji. Mnogi su lingvisti pisali o potrebi uvođenja zakona o hrvatskom jeziku. Slavist i kroatist Artur Bagdasarov je 2012. godine u časopisu KOLO²¹ pisao o poticajima i prijedlozima za uvođenje zakona o hrvatskom jeziku. Bagdasarov piše: „Godine 1995. Hrvatskomu saboru upućen je prijedlog *Zakona o hrvatskom jeziku* i prijedlog *Zakona o osnivanju Državnoga ureda za hrvatski jezik* od strane (...) Vice Vukojevića. A godine 2007. donošenje zakona o jeziku pokrenuo je prof. dr. sc. Ivo Škarić (...)”²². Nastojanja da se donese Zakon o hrvatskom jeziku spomenutih godina nisu urodila plodom. Medijsku je pozornost zadnjih godina ponovno dobilo pitanje donošenja Zakona o hrvatskom jeziku, a ove je godine (2023.) Matica hrvatska predala Nacrt Zakona o hrvatskom jeziku, koji je poduprla Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (HAZU)²³. Prvog kolovoza 2023. godine Vlada Republike Hrvatske je predstavila Nacrt prijedloga Zakona o hrvatskom jeziku, koje je Predsjedništvo Matice hrvatske odmah isti dan i podržalo²⁴. Matica hrvatska potiče sve „hrvatske intelektualce koji se bave jezičnom problematikom da tijekom javne rasprave sa zainteresiranom javnošću iznesu svoje prijedloge za poboljšanje sadašnje inačice nacrtu Zakona o hrvatskom jeziku, kako bi bio što kvalitetniji kada se uputi u saborsku proceduru”²⁵.

Na kraju, spomenut ćemo još nekoliko poznatih publikacija, čiji naslovi već daju naslutiti da se njihovi autori zalažu za čistoću poljskog jezika, a objavljeni su prije gore spomenutog zakona iz 1999.godine: „*Najpospolitsze błędy językowe zdarzające się w mowie i piśmie polskim* (Antoni Krasnowolski, 1919), *Jak nie należy mówić i pisać po polsku* (Adam A. Kryński, 1920) i *Na straży języka* (Stanisław Szober, 1937)“ (Piotrowicz i Witaszek-Samborska 2015: 202).

Sažeto, jednim od uzroka purističkih tendencija i djelovanja purista u poljskom jeziku bio je utjecaj nekoga drugog jezika i njegovih stranih jezičnih elemenata. Njemački jezik jedan je od jezika koji je uvelike utjecao na poljski jezik. Utjecaji germanizacije vidljivi su u poljskom jeziku na sintaktičkoj, semantičkoj, leksičkoj i drugim jezičnim razinama.

---

²¹ Časopis Matice hrvatske utemeljen 1842. godine (<https://www.matica.hr/kolo/>)

²² <https://www.matica.hr/kolo/374/zakon-o-hrvatskom-jeziku-i-pravopisni-konsenzus-21631/> (pregledano: 1. 8. 2023.)

²³ <https://www.matica.hr/vijenac/754/zasto-zakon-o-hrvatskom-jeziku-34178/> (pregledano: 1. 8. 2023.)

²⁴ <https://www.matica.hr/novosti/vlada-republike-hrvatske-uputila-nacrt-prijedloga-zakona-o-hrvatskom-jeziku-u-javno-savjetovanje-327/> (pregledano: 1. 8. 2023.)

²⁵ <https://www.matica.hr/novosti/vlada-republike-hrvatske-uputila-nacrt-prijedloga-zakona-o-hrvatskom-jeziku-u-javno-savjetovanje-327/> (pregledano: 1. 8. 2023.)

8. Kulinarstvo i kulinarni leksik

Prije analize odabranih leksema iz poljskog jezika iz semantičkog područja *kulinarstvo*, ukratko ćemo se dotaknuti pojma *kulinarstvo* kao i leksika vezanog uz ovo semantičko područje. Kulinarstvo ili kuharstvo definirano je kao „vještina ,tj. umijeće pripravljanja hrane koje uključuje i obradu namirnica kojima se hranimo“²⁶. Kulinarstvo je jedno od osnovnih ljudskih vještina, a zbog čovjekovih potreba za hranom, ovo se umijeće razvijalo u korak s razvojem čovječanstva. Razvoj kulinarstva i kulinarnih vještina ovisi i ovisio je tijekom povijesti o klimatskim, socijalnim uvjetima te običajima i vjerovanjima određenog naroda ili države.

Pojam *kulinarstvo* često se na prvu pomisao veže uz sam proces kuhanja, a ono je definirano kao „umijeće spremanja hrane“²⁷. *Kuhanje* stoga može biti sinonimom za pojmove *kulinarstvo/kuharstvo*. Potrebno je ipak naglasiti, da kulinarni leksik ne obuhvaća samo lekseme koji označavaju različite tehnike kuhanja, tj. kuharske postupke. U kulinarsku terminologiju možemo ubrojiti „različite vrste voća i povrća, biljke i životinje kao i njihove prerađevine, kojima se koristimo u daljnjoj pripremi namirnica, raznovrsnih pića itd.“ (Rošić 2012: 18). Uz to, kulinarskom leksiku pribrajamo nazive za „različite vrste jela (mesna jela, juhe i variva i sl.), ali i nazive proizvoda i poluproizvoda“ (Isto). Osim namirnica, kulinarni leksik obuhvaća i „nazive prostorija u kojima se kuha, nazive kuhinjskih pomagala kao i ponašanje i običaje za stolom“ (Isto).

Kuharice su jedna od glavnih izvora iz kojega možemo crpsti kulinarni leksik. Iako su kuharice dugo bile zanemarivane i često smatrane literaturom samo za žensku publiku, sve više ih se proučava i čita i među muškom populacijom. Kuharice se ne proučavaju samo zbog leksika, ali i zbog novih socijalnih, ekonomskih i kulturnih saznanja koja su u njima sadržana. „Proučavanje kuharica pruža bliži uvid u povijest privatnog prostora kakav socijalna i ekonomska povijest, okrenuta dokumentima javnog prostora i djelovanja, još nisu imale“ (Ivanišević 2017: 42). U kulinarskom leksiku dakle ne nalazimo samo nabrojane kulinarske lekseme, ali se upoznajemo s jednim važnim dijelom tradicije određenog naroda ili države.

---

²⁶ https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=eldiURU%3D&keyword=kulinarstvo (pregledano: 21. 3. 2023.)

²⁷ https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=eldlXxO%3D&keyword=kuhanje (pregledano: 21. 3. 2023.)

8.1. Kulinarska baština Poljske

Kulinarstvo kao umijeće i s njim povezani kulinarni leksik, kako je ranije pisano, uživa sve veće zanimanje ne samo lingvistica, ali i znanstvenika drugih znanstvenih područja, prije svega antropologa i etnologa. Njih, osim same hrane, zanimaju i sve ljudske interakcije, time i običaji za stolom tijekom jela. U Poljskoj je zanimanje za kulinarni leksik i kulinarnu baštinu rezultiralo nizom istraživanja i publikacija na temu kulinarstva. Jedan od najvažnijih takvih projekata u Poljskoj pokrenulo je *Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi*²⁸ 2004. godine, a kao rezultat je nastala tzv. *Polska lista produktów tradycyjnych* (hrv. lista tradicionalnih poljskih proizvoda) (Rembiszewska 2018: 211). Projekt i dalje traje, jer iz godine u godinu broj registriranih proizvoda na listi raste. Osim spomenutog projekta ministarstva, puno je projekata manjih lokalnih uprava ili muzeja, kojim je svrha među ostalim očuvanje kulinarnog leksika kao jednog dijela nacionalne baštine. Za dobar primjer možemo uzeti projekt pod nazivom *Dziedzictwo kulinarne mieszkańców dawnej Puszczy Sandomierskiej*, pod vodstvom Etnografskog muzeja u mjestu Kolbuszowa (Wodzińska 2018: 9 – 10).

Spomenuto je ranije, da su jednim bitnim izvorom kulinarnog leksika kuharice. „Godine 1954. u Poljskoj objavljena je kuharica naziva *Kuchnia polska*, koja je od tada stekla veliku popularnost, a to potvrđuju činjenice da je tiskana u 50 različitih izdanja i prodana u 5 milijuna primjeraka“ (Czemper-Wewióra i Gałęziowska-Krzystolik 2018: 85). Ono zbog čega je ova kuharica važna, osim po receptima, je i kulinarni leksik koji se u njoj može proučavati. Upravo to su napravile Maria Czempka-Wewióra i Anna Gałęziowska-Krzystolik usporedivši sve dijelove kuharice (sadržaj kuharice, povijesni aspekt itd.), među njima i leksik, izdanja iz 1959. godine s izdanjima iz 1985. i 1993. godine. Autorice primjerice navode, da se riječ *dogotowywacz* (hrv. lonac s termostatom za očuvanje topline; ekspresni lonac) pojavljuje samo u izdanju iz 1959. godine (Isto: 90). Novija izdanja iz 1985. i 1993. godine pak su, gledamo li broj navedenih jela i broj različitih naziva istog jela, leksički bogatija. Tako primjerice riječ *zapiekanka* (hrv. topli sendvič) u starijem izdanju ima samo 6 zabilježenih varijanti, a u izdanju iz 1992. godine njih čak 82 (Isto: 95).

U starije su vrijeme kuharice bile gotovo jedini izvor kulinarskog znanja, bilo da je riječ o privatnim kuharicama pojedinaca ili tiskanim kuharicama. U današnje je vrijeme tema kulinarstva i kulinarne baštine međutim sve prisutnija u suvremenim medijima kao što su TV,

---

²⁸ Ekvivalentna institucija u Hrvatskoj: Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja

radio, internet, novine i dr. Tako primjerice nailazimo na različite gastronomske časopise, televizijske programe posvećene kuhanju (npr. *MasterChef*), internetske kuharice (npr. *Coolinarika*), blogove o kuhanju (npr. *Cukar*, *Moje grne*) i sl. Osim toga, kulinarnost više nije namijenjeno samo odrasloj publici, nego i djeci. Zanimljiva je činjenica, ističe Has-Tokarz (2018: 237), da su nastale kulinarske emisije namijenjene djeci, a primjeri u Poljskoj su emisije: „*Kuchcikowo – gotowanie na ekranie* (TVP1), *Deserownia* (teleTOON+), *Little Chef* (Kuchnia+)“.

8.2. Klasifikacija kulinarnog leksika

Na kraju ćemo se dotaknuti i kulinarnog leksika u rječnicima. Vokabular vezan uz kulinarnost je još od renesansnih rječnika pa do ovih današnjih bio izdvajan kao jedna zasebna tematska skupina, jer „je to jedna od najvažnijih sfera čovjekova svakodnevnog života“ (Markowski 1990: 104, prema Batko-Tokarz 2021: 20 – 21). Semantička skupina kulinarnih leksema je ovisno o rječniku i njegovom autoru bila razvrstana u različite kategorije i potkategorije. Kako je zanimanje za ovu semantičku kategoriju raslo i samim time za istraživanje kulinarnog leksika, tako je i klasifikacija kulinarnih leksema postala raznovrsnija i opsežnija. Batko-Tokarz (2021: 25 – 27) daje, kako sama piše, jednu univerzalnu podjelu kulinarnog leksika, objedinivši različite klasifikacije iz znanstvenih radova, knjiga i rječnika kao što su: *Ilustrowany słownik podstawowy języka polskiego wraz z indeksem pojęciowym wyrazów i ich znaczeń* (Zofia Kurzowa, 1999), *Słownik tematyczny języka polskiego* (Małgorzata Kita, Edward Polański, 2002), *Słownik gwary studenckiej* (Leon Kaczmarek, Teresa Skubalanka, Stanisław Grabias, 1994), *Studia nas słownictwem kulinarnym we współczesnej polszczyźnie* (Małgorzata Witaszek-Samborska, 2005) i mnogi drugi. Kulinarni leksik autorica dijeli u sljedeće grupe: 1) *pieczywo* (hrv. kruh i pecivo), 2) *wypieki, słodycze, desery* (hrv. slatkiši, deserti), c) *wyroby mączne i zbożowe, kasze* (hrv. proizvodi od brašna i žita, kaše), 4) *zupy* (hrv. juhe), 5) *mięso* (hrv. meso), *wędliny* (hrv. suhomesnati proizvodi), 6) *tluszcze* (hrv. masti, masnoće), 7) *ryby* (hrv. ribe), 8) *nabiał, jajka* (hrv. mliječni proizvodi i jaja), 9) *owoce* (hrv. voće), 10) *warzywa* (hrv. povrće), 11) *ziemniaki* (hrv. krumpir), 12) *grzyby* (hrv. gljive), 13) *przyprawy* (hrv. začini), 14) *dodatki* (hrv. dodatci jelima), 15) *napoje, picie* (hrv. pića) (Isto). Svaka od ovih kategorija je dalje, ovisno o autorima, raščlanjena u potkategorije. Gleda li se kulinarni leksik iz šire perspektive, kako piše autorica (Isto), moguće je uočiti mnoštvo drugih kategorija, npr. *sprzęty kuchenne* (hrv. kuhinjska pomagala), *miary*

(hrv. mjere) itd. Ove zadnje navedene kategorije kulinarne leksema neće biti detaljnije predstavljene, jer nam one nisu potrebne za analizu odabranih germanizama iz ovog semantičkog područja. Važno je naposljetku naglasiti, da je jedinstvena i objektivna klasifikacija nemoguća, zato što je kulinarne leksik u poljskoj iznimno bogat i raznovrstan (Witaszek-Samborska 2005: 38, prema Batko-Tokarz 2021: 28). Zato će svaka predstavljena klasifikacija kulinarne leksika jednim dijelom biti arbitrarna i subjektivna, pa tako i klasifikacija kojom ćemo se služiti u ovom diplomskom radu.

9. Analiza germanizama iz semantičkog područja *kulinarstvo*

Analizirani germanizmi dio su rječnika *Słownik zapożyczeń niemieckich w polszczyźnie* koje je izdalo Wydawnictwo naukowe PWN 2008. godine. Rječnik ukupno broji više od 2100 germanizama, od čega je njih 52 klasificirano kao *kulinaria i produkty spożywcze* (hrv. *kulinarstvo i prehrambeni proizvodi*). S obzirom na to da kulinarne leksik, kako je ranije pisano, može biti podijeljen u različite kategorije prehrambenih proizvoda i jela, najprije će odabrani germanizmi biti klasificirani u kategorije i potkategorije. Bitno je naglasiti, da kulinarne leksik u analizi ovog rada poimamo u užem smislu, stoga će biti obrađeni samo germanizmi koji označavaju prehrambene proizvode i jela, a izostavljeni svi oni, koji se odnose na kulinarne tehnike, prostore u kojima se jede ili kuha i sl. Zato su neki od 52 germanizma iz rječnika u ovom radu izostavljeni (npr. *garować* (hrv. rasti, dizati se, bujati, fermentirati)). Neki germanizmi iz ovog rječnika, koji nisu klasificirani kao kulinarne, su međutim, u ovom radu uvršteni u kulinarne leksik. Naposljetku, u klasifikaciju je uvršteno 58 leksema iz semantičkog područja *kulinarstvo*.

9.1. Klasifikacija germanizama iz semantičkog područja *kulinarstvo*

Kulinarne germanizmi u poljskom jeziku, njih 58, razvrstani su u kategorije i potkategorije prema klasifikaciji koju je upotrijebila Beata Mikołajczyk (2010) u svom članku *Kilka uwag o nazwach potraw produktów spożywczych pochodzących z języka niemieckiego w gwarze miejskiej Poznania*. Budući da su primjeri preuzeti iz rječnika germanizama u poljskom jeziku, leksemi su ispisani na poljskom jeziku i to u varijanti koja je zabilježena u spomenutom rječniku, a inačice u hrvatski jezik preuzete su iz rječnika. Rječnici iz kojih su preuzeti prijevodi

su: *Poljsko-hrvatski rječnik* (M. Moguš i N. Pintarić, 2002) i *Njemačko-hrvatski univerzalni rječnik* (R. Hansen Kokoruš i dr., 2005).

Odabrani germanizmi u poljskom jeziku iz semantičkog područja kulinarstvo razvrstani su u sljedeće grupe i podgrupe:

1. Nazvy ogólne pożywienia (hrv. opći nazivi za hranu): /
2. Nazvy produktów i półproduktów (hrv. nazivi proizvoda i poluproizvoda):
  - 2.1. Nazvy owoców (hrv. nazivi voća): *figa* (hrv. smokva), *morela* (hrv. marelica)
  - 2.2. Nazvy warzyw (hrv. nazivi povrća): *kartofel* (hrv. krumpir), *marchew* (hrv. mrkva)
  - 2.3. Nazvy mięsa (hrv. nazivi mesa): *baleron* (hrv. sušena (dimljena) vratina), *comber* (hrv. pržolica), *rozbratel* (hrv. pržolica, rostbratn), *szynka* (hrv. šunka)
  - 2.4. Nazvy tłuszczów (hrv. nazivi masnoća): *smalec* (hrv. mast (svinjska)), *tran* (hrv. riblje ulje)
  - 2.5. Nazvy kaszy i produktów zbożowych (hrv. nazivi kaša i žitnih proizvoda): *breja/bryja* (hrv. kaša), *grysik* (hrv. griz)
  - 2.6. Nazvy przypraw i dodatków (hrv. nazivi začina i dodataka jelu): *bejca* (hrv. marinada, salamura), *imbir* (hrv. đumbir)
  - 2.7. Nazvy ryb (hrv. nazivi riba)²⁹: *kłifisz* (hrv. bakalar; sušena usoljena riba), *pikling* (hrv. dimljeni sleđ), *rolmops* (hrv. ukiseljeni zarolani fileti sleđa)
  - 2.8. Nazvy serów (hrv. nazivi sireva)³⁰: *ementaler/ emmentaler* (hrv. ementaler), *kwargiel* (hrv. kvargl), *romadur* (hrv. romadur (vrsta sira))
3. Nazvy potraw (hrv. nazivi jela):
  - 3.1. Nazvy zup (hrv. nazivi juha): *ajntopf/eintopf* (hrv. jušnato jelo kuhano u loncu), *zupa* (hrv. juha), *żur* (hrv. kisela juha (od raženog brašna))
  - 3.2. Nazvy potraw mącznych (hrv. nazivi jela od brašna): *kluska* (hrv. žličnjak, njok, nokrl, noklica), *knedel* (hrv. okruglica, knedl; žličnjak; valjušak)

²⁹ U klasifikaciji B. Mikołajczyk nazivi riba (2. 7.) ne čine zasebnu podskupinu.

³⁰ U klasifikaciji B. Mikołajczyk nazivi sireva (2. 8.) ne čine zasebnu podskupinu.

- 3.3. Nazwy potraw mięsnych (hrv. nazivi mesnih jela): *auszpik* (hrv. auspik, hladetina, želatina), *bigos* (hrv. sekelji-gulaš), *cynadra* (hrv. životinjski bubreg, jelo od bubrega), *klops* (hrv. ćufta, okruglica od mljevenog mesa), *pasztet* (hrv. pašteta), *sznycel* (hrv. odrezak, šnicl)
- 3.4. Nazwy potraw ziemniaczanych (hrv. nazivi jela od krumpira): /
- 3.5. Nazwy wędlin (hrv. nazivi suhomesnatih prozivoda): *leberka* (hrv. jetrena kobasica) *metka* (hrv. meka kobasica)
- 3.6. Nazwy kanapek, pieczywa (hrv. nazivi sendviča, kruha i peciva): *chleb* (hrv. kruh), *kajzerka* (hrv. kajzerica, carica, žemlja s križnim zarezom), *precel* (hrv. perec), *pumpernikiel* (hrv. kiseli raženi kruh)
4. Nazwy słodyczy (hrv. nazivi slatkiša):
- 4.1. Nazwy cukierków (hrv. nazivi slatkiša, bombona): /
- 4.2. Nazwy wypieków (hrv. nazivi kolača, slastica): *andrut* (hrv. vafl, oblatna, holipn), *beza* (hrv. poljupčić, kolač od bjelanjaka sa šećerom, pusrl), *cwibak* (hrv. biskvitni kolač sa sušenim ili kandiranim voćem), *melszpajz/melszpejz* (hrv. melšpajz), *placek* (hrv. popečak), *strucla* (hrv. vrsta (slatkog) peciva, štruca (od maka i sl.)), *strudel* (hrv. savijača, štrudla), *tort* (hrv. torta), *wafel* (hrv. vafl, oblatna, pečeno tanko tijesto slično hostiji)
- 4.3. Inne (hrv. drugi): *cukier* (hrv. šećer), *kogel-mogel* (hrv. sirovi žumanjak sa šećerom)
5. Nazwy napojów (hrv. nazivi pića):
- 5.1. Nazwy napojów orzeźwiających (hrv. nazivi osvježavajućih pića): *moszcz* (hrv. mošt)
- 5.2. Nazwy napojów alkoholowych (hrv. nazivi alkoholnih pića): *glühwein* (hrv. kuhano vino), *goldwasser* (hrv. liker naziva Goldwasser), *kirsch* (hrv. višnjevača (rakija)), *muszkatel* (hrv. muškat, mirisavka), *pilzner* (hrv. pils, plzenjsko pivo), *portwajn/portwein* (hrv. portugizac (vrsta vina)), *riesling* (hrv. rizling), *szprycer* (hrv. špricer), *wermut* (hrv. vermut)

9.2. Kronološki ulazak germanizama u poljski jezik

Utjecaji njemačkog jezika, tj. jezika koji su mu prethodili kao što je starovisokonjemački, na slavenske jezike i samim time na poljski započeli su još u doba stvaranja praslavenskog jezika i nastavili su se do danas. Germanizacija Poljske i prihvaćanje germanizama u poljski jezik ovisno je o povijesnom razdoblju bila različitog intenziteta. O društvenim, kulturnim i povijesnim zbivanjima zavisilo je, tko će i na koji način provoditi germanizaciju Poljske, ali i u koja će društvena područja posuđenice ući.

Proučavanje njemačko-poljskih dodira već dugi niz godina privlači pozornost lingvista i povjesničara, zbog čega je i znanstvena literatura posvećena njemačko-poljskim kontaktima vrlo bogata. Neki od istaknutijih autora, koji su pisali na ovu temu, su: Karszniewicz-Mazur (1988), Korbut (1893), Lipczuk (2001), Nowowiejski (1996, 2010) (Lewaszkiwicz 2015: 90). Važno je spomenuti i germanista Tomasza Czarneckog. Czarnecki (2014: 27) piše, kako se njemačko-poljski jezični dodiri mogu podijeliti u tri razdoblja, a to su: „1) najstarije razdoblje (do cca 1050. godine), 2) srednjovjekovno razdoblje (1050. godine - 1600. godine) i 3) suvremeno razdoblje (1600. godine - 2000. godine)“. Uz to, Czarnecki je pomoću različitih kriterija (morfološka obilježja posuđenice, povijesni i kulturni uzroci posuđivanja i prvi pisani trag u poljskom jeziku) u svako od navedenih razdoblja svrstao germanizme preuzete u jednom od navedenih razdoblja jezičnog posuđivanja.

1) Najstarije razdoblje (do cca. 1050. godine)

Najstarije razdoblje u njemačko-poljskim jezičnim dodirima veže se uz razdoblje prije postanka poljskog jezika. Zbog toga je „većina posuđenica iz tog razdoblja prisutna u skoro svim slavenskim jezicima“ (Nowowiejski 2010: 116). Iako Czarnecki okvirno daje 1050. godine kao završnu godinu najstarijeg razdoblja, neki autori smatraju da srednjovjekovno razdoblje započinje malo kasnije. Prema Lipczuku (2001: 4) to razdoblje obuhvaća sve godine prije 1136., iz koje datira najraniji pisani zapis o poljskom jeziku tzv. *Zlatna bula poljskoga jezika* (polj. *Bulla gnieźnieńska*). Ono što je bitno za spomenuti je to da je „tijekom prvog razdoblja preuzeto 235 posuđenica iz starovisokonjemačkog, od kojih je većina preuzeta posrednim posuđivanjem“ (Czarnecki 2014: 28). Germanizme preuzete posrednim posuđivanjem Czarnecki (Isto) dijeli u dvije grupe: „a) germanizmi za koje se ne može sa

sigurnošću reći, koji je od slavenskih jezika bio u ulozi posrednika, jer su prisutni u gotovo svim slavenskim jezicima, npr. *trzešnia* (hrv. divlja trešnja) i b) germanizmi kod kojih je utvrđeno, koji je slavenski jezik posredovao u jezičnom posuđivanju, npr. *pieniądz* (hrv. novac)“. Samo 53 posuđenice preuzete su direktnim posuđivanjem (Isto). Kada je riječ o leksiku koji je preuzet, najčešće su to riječi za predmete svakodnevne uporabe kao što su *pila* (hrv. pila) i *beczka* (hrv. bačva, kaca) te leksik vezan uz crkvu i religiju, npr. *mnich* (hrv. opat, redovnik) i *oltarz* (hrv. oltar). Razlog tomu je „pokršćavanje Poljaka, novi ustroj sela i gradova i pokretanje gospodarskih djelatnosti“ (Nowowiejski 2010: 116).

S obzirom na to da u najstarijem razdoblju posuđivanja nije posuđen velik broj germanizama, primjera je kulinarne leksema iz ovog razdoblja malo. Primjeri su:

polj. *marchew* (psl. *mŕchy, *mŕchъve, *mŕchъvъ ← germ. **murchō-*, usp. stvnjem. *morha*), hrv. mrkva – smatra se da je ova posuđenica ušla u poljski do 800-te godine, jer je slavenski *u* zamijenio starovisokonjemački *o*, a ta se supstitucija odvijala oko 800-te godine (Kiparsky 1934: 76, prema Czarnecki 2014: 44).

polj. *chleb* (psl. *chlěbъ ← germ. **hlaiba-*, usp. got. *hlaifs*), hrv. kruh (Boryś 2005: 60) – kod posuđenice je i dalje nejasno, radi li se o posuđenici iz gotskog ili njemačkog jezika, ali Czarnecki (2014: 41) piše da je vrlo vjerojatno preuzeta iz njemačkog jezika.

polj. *moszcz* (češ. *mošt* ← srvnjem. *most*), hrv. mošt – riječ je preuzeta nakon ili oko 850-te godine, jer tada dolazi do zamjene srednjovisokonjemačkog *o* sa slavenskim *o* (Isto: 47). Krótki (2016: 96) piše, kako je za riječ *moszcz* ubrzo u poljskom nastala domaća riječ *brzęczka*.

2) Srednjovjekovno razdoblje (1050 – 1600)

Srednjovjekovno razdoblje poljsko-njemačkih kontakta bilo je mnogo plodnije od prethodnoga po broju posuđenih germanizama. „Procjenjuje se da je tijekom ovog razdoblja posuđeno oko 2000 germanizama“ (Isto: 29). Važno je naglasiti da je najviše njih preuzeto direktnim posuđivanjem, za razliku od prethodnog razdoblja, u kojem je većina posuđenih germanizama u poljski jezik došla posredstvom drugih, najvećim dijelom slavenskih, jezika. Razlog tomu je što „nakon 1200. godine dolazi do direktnog kontakta između Njemačke i Poljske uslijed doseljavanja Nijemaca u Poljsku u 13. st.“ (Lewaszkiwicz 2015: 92). Nijemci

su u prvom redu naseljavali Šlesko vojvodstvo (polj. *Województwo Śląskie*), zatim Malopoljsko vojvodstvo (polj. *Województwo Małopolskie*), a kasnije i Velikopoljsko vojvodstvo (polj. *Województwo Wielkopolskie*) (Isto). Postepena germanizacija Poljske je rezultirala time da su se njemačkim jezikom počeli služiti i stanovnici sjevernih dijelova Poljske, posebice oni u Pomeranskom vojvodstvu (polj. *Województwo Pomorskie*). Njemački su doseljenici najčešće naseljavali gradove, a o tome svjedoči brojka da su „u 14. st. oko 90 % stanovništva Krakowa činili Nijemci“ (Isto). Zbog toga je i preuzeti leksik bio vezan velikim dijelom uz ustrojstvo gradova, npr. *ratusz* (hrv. gradska vijećnica). Osim toga, „doseljeni Nijemci većinom su se bavili rudarstvom, ratarstvom, graditeljstvom“ i dr. pa je dosta germanizama u poljski ušlo preko tih zanimanja, npr. *cegła* (hrv. cigla), *budować* (hrv. graditi) (Isto). Vrijedno je na kraju kao zanimljivost spomenuti, da je svećeništvo u samostanima u Poljskoj većinom bilo iz Njemačke, a upravo su oni imali velik utjecaj na razvoj pismenosti (Isto).

Kulinarni germanizmi koji su u Poljski jezik posuđeni u drugom razdoblju njemačko-poljskih kontakta:

polj. *bigos* (njem. *begossen* 'preliven'), hrv. *sekelji-gulaš* – posuđenica je u poljski jezik ušla u 16.st. Važna je informacija da je etimologija riječi i dalje nejasna. Na stranicama *WSJP*-a i u rječniku *Słownik zapożyczonych niemieckich w polszczyźnie* navedeno je da je riječ preuzeta iz njemačkog jezika. Bańkowski međutim smatra da je posuđenica u poljski jezik došla iz talijanskog *bigutta* (hrv. kotao za kuhanje juhe)³¹. U 17. st. je ova riječ korištena u značenju 'sjeckanje, rezanje', zbog čega je Jan Chryzostom Pasek pisao „*jedny drugich mieli bigosować siekać na drobne kawalki*“³² (hrv. trebali su jedni druge narezati na male, sitne komadiće).

polj. *breja* (srvnjem. *brîe*), hrv. *kaša* – smatra se da je leksem preuzet u 14. st. (između 1320. godine i 1350. godine), jer tada dolazi do diftongizacije³³ (prijelaz jednog glasa u dvoglas) u srednjovisokonjemačkom (*i > ej*) (Czarnecki 2014: 115).

polj. *cukier* (srvnjem. *zucker* (usp. tal. *zucchero*, šp. *azúcar*, fr. *sucre*, arap. *sukkar*) ← stindij. *śarkara*- (Boryś 2005: 88), hrv. *šećer* – iako je riječ prvotno preuzeta iz staroindijskog,

³¹ Polskieradio.pl. Czwórka. “ojczysty dodaj do ulubionych.” – skarby języka polskiego. Stare gady i gadanie. <https://www.polskieradio.pl/10/5566/artykul/3031824,ojczysty-dodaj-do-ulubionych-skarby-jezyka-polskiego-stare-gady-i-gadanie> (pregledano: 31. 7. 2023.)

³² Polskieradio.pl. Czwórka. “ojczysty dodaj do ulubionych.” – skarby języka polskiego. Stare gady i gadanie. <https://www.polskieradio.pl/10/5566/artykul/3031824,ojczysty-dodaj-do-ulubionych-skarby-jezyka-polskiego-stare-gady-i-gadanie> (pregledano: 31. 7. 2023.)

³³ https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=f1dmXRM%25253D (pregledano: 27. 7. 2023.)

smatra ju se germanizmom, jer je srednjovisokonjemački neposredno riječ posudio poljskom jeziku. Uz to, dolazi do „prilagodbe srednjovisokonjemačkog sufiksa *-er* staropoljskom *-er/-r*“ (Czarnecki 2014: 63).

polj. *figa* (srvnjem. *vīge* ← lat. *fīcus*), hrv. smokva – kod posuđenice dolazi do izostavljanja fonema /ə/ i dodavanja nastavka –a, koji je specifičan za riječi preuzete do 1170. godine (Isto: 72). Riječ se pojavila u poljskom jeziku još u oblicima *fig* i *fik*. Riječ *figa* u početku nije označavala samo plod biljke smokve, nego se pojavljivala i u „značenju 'ništa, ništa od toga', što je pak povezano sa gestom *pokazywanie figi* (hrv. pokazivati *komu* šipak, dati *komu* šipak)“³⁴.

polj. *imbir* (srvnjem. *imbër, ing(e)bër, ing(e)wër* ← lat. *gingiber, zingiber*)³⁵, hrv. đumbir – riječ je iz starovisokonjemačkog preuzeta oko 1465. godine (Isto: 211). Olszewska i Turska (2011: 33-34) pišu kako se radi o internacionalizmu u kulinarnom leksiku, koji u drugim jezicima ima oblike: „engl. *ginger*, šp. *jengibre*, rus. *имбирь, imbir*“.

polj. *knedel* (srvnjem. *knödel*), hrv. okruglica – germanizam je preuzet sredinom 15. stoljeća, kada dolazi do „supstitucije srednjovisokonjemačkog /ö/ staropoljskim /ê/ <é>“ (Czarnecki 2014: 133).

polj. *placek* (njem. *Platz*), hrv. popečak – riječ je preuzeta najvjerojatnije u 14. st. iz regionalne varijante njemačkog (Boryś 2005: 438). U rječniku *Słownik staropolski* (pod redakcijom S. Urbańczyka), kako pišu Przybylska i Pręczyk-Kisielak (2021: 47) riječ *placek* pojavljuje se u značenjima: ‘vrsta lepinje od beskvasnog tijesta’ i u Bibliji ‘vrsta tankog beskvasnog kruha s maslinovim uljem, koji se jede za vrijeme blagdana Pashe’. Riječ *placek* se međutim, prema Bańkovskom još u 15. stoljeću u poljskom jeziku koristila u značenjima ‘prženoga popečka, lepinje’ i ‘pečenoga popečka, lepinje’ (Isto).

polj. *precel* (stčeš. *precl* ← srvnjem. *brêzel*), hrv. perec – u 15. st. dolazi do promjene, kojim srednjovisokonjemačko /l/ ispred nepalatalnih glasova prelazi u staropoljsko /l/ (Isto: 112 – 114).

polj. *smalec* (srvnjem. *smalz*), hrv. mast (svinjska) – smatra se da je leksem preuzet u 15. st. Uz to, često je u poljskom u uporabi riječ *szmalc* (Boryś 2005: 561). Dubisz (2018: 85)

³⁴ <https://www.nck.pl/projekty-kulturalne/projekty/ojczysty-dodaj-do-ulubionych/ciekawostki-jezykowe/a-figa> (pregledano: 28. 7. 2023.)

³⁵ <https://wsjp.pl/haslo/podglad/76608/imbir/5193182/przyprawa> (pregledano: 13. 4. 2023.)

još spominje vrlo sličnu regionalnu varijantu *szmalec*. Autor još ističe da se „regionalne varijante puno brže i lakše semantički i morfološki mijenjaju, jer takve dijalektalne riječi ne podliježu normama standardnog jezika“ (Isto). Zbog toga se varijanta *szmalec* za vrijeme II. svjetskog rata počela još koristiti i u značenju „,novac, otkupnina iznuđena od nekoga (većinom osoba židovskog podrijetla) pod prijetnjom prijave Gestapu“, od koje je nastala riječ *szmalcownik* 'osoba koja što od koga iznuđuje' (Isto: 85-86). Valja naglasiti da se riječ *szmalec* u ovom drugom značenju više gotovo ne koristi (Isto: 86).

polj. *strucla* (srvnjem. *strützel*), hrv. štruca (od maka) – leksem je preuzet do 1490. g, jer „tijekom 15. st. staropoljsko /l/ zamjenjuje srednjevisokonjemačko /l/“ (Czarnecki 2014: 114) Osim toga, dolazi do promjene: -el > -la (Isto). Česta je i varijanta *strucel*³⁶

polj. *zur* (srvnjem. *sûr* 'kiseo, trpak, gorak'), hrv. kisela juha (od raženog brašna) – u poljskom jeziku je leksem u uporabi od 15.st., a često se koristi i umanjena *zurek*. „U 15.st. su se ovim leksemom označavala skoro sva jela od ukiseljenog brašna i različitih vrsta žitarica, a skoro svako je kućanstvo tada imalo poseban lonac tzv. *zurok*, u kojem se pripremao, tj. kiselio *zur*“³⁷. Prvotno se *zur* pripremao samo u Šleskoj, a recepti za tradicionalnu pripremu sačuvani su do danas³⁸.

Drugi primjeri iz ovog razdoblja: *cynadra* (hrv. jelo od bubrega) i *morela* (hrv. marelica) (Czarnecki 2014).

3) Moderno razdoblje (1600. – 2000.)

Posljednja etapa njemačko-poljskih veza obuhvaća razdoblje od 1600. godine do 2000. godine i najplodnija je po broju posuđenica. „Tijekom tog je vremenskog razdoblja preuzeto oko 8000 germanizama, ako se ubroje i germanizmi koji su danas samo u dijalektalnoj uporabi“ (Czarnecki 2014: 30). Istaknuto je da germanizmi nisu postepeno ulazili u poljski jezik. U 17. je stoljeću naime preuzet jako mali broj germanizama, a već u 18. st. broj posuđenica raste. Vrhunac germanizacije Poljske dogodio se u trenutku kada Poljska kao zasebna država ne postoji. „Njezin je teritorij bio podijeljen između Pruske, Austrije i Rusije, a područja pod jakim utjecajem germanizacije rezultirala su time da je poljski jezik postao zapostavljen“

³⁶ <https://wsjp.pl/haslo/podglad/79049/strucel/5197761/bulka> (pregledano: 29. 7. 2023.)

³⁷ <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/zur-zyniatyzur-zeniaty> (pregledano: 29. 7. 2023.)

³⁸ <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/zur-zyniatyzur-zeniaty> (pregledano: 29. 7. 2023.)

(Lewaszkiwicz 2015: 95). O tome svjedoče i mnogobrojne interferencije njemačkog u poljski jezik, koje su se nastavile do 1918. godine i osamostaljivanja Poljske (Isto). U 19. st. je Europu, u prvom redu njezin zapadni dio, zahvatila industrijalizacija, koja je uzrokovala razvoj željeznica, metalne i tekstilne industrije. Zbog industrijalizacije je preuzeti leksik tijekom tog razdoblja vezan bio uz industriju, a stručni su pojmovi ubrzo ušli u svakodnevnu uporabu, kao na primjer: *banhof* (hrv. željeznički kolodvor). Početkom 20. st., osamostaljivanjem Poljske smanjuje se broj posuđenica iz njemačkog, jer se poljski pokušava očistiti od germanizama, a o tome je pisano u poglavlju o jezičnom purizmu. Kao rezultat tome se stvaraju „prevedenice, tj. kalkovi pa je riječ *banhof* zamijenjena s *dworzec kolejowy*“ (Wiktorowicz 2016: 128). Riječ „*ban-* (*Bahn*) je prevedena na poljski u *kolei*, a *-hof* je zamijenjen poljskim prijevodom *dworzec*“ (Isto). Ponovno jačanje uloge njemačkog jezika dogodilo se tijekom Drugog svjetskog rata, ali je potom opet u poslijeratno vrijeme njemački izgubio na važnosti u Poljskoj (Czarnecki 2014: 31). Germanizama je danas u poljskom standardnom jeziku manje nego u 18. ili 19. st., ali je dosta posuđenih leksema i dalje ostalo u dijalektalnoj uporabi, bilo da se radi o posuđenicama ili prevedenicama (kalkovima).

Germanizmi iz semantičkog područja kulinarstvo preuzeti u modernom razdoblju:

polj. *andrut* (njem. *ohne Rot* 'bez rumenila, rumene boje'), hrv. vafl, oblatna, holipn – Zygmunt Gloger u *Encyklopedia Staropolska* piše da je naziv *andrut* u Poljskoj bio prisutan već u 18. st.³⁹. Naselje Kalisz u Poljskoj je najpoznatije po ovom slatkom desertu, jer je u njemu počela tradicija njegove proizvodnje. „Ovaj proizvod najvjerojatnije vuče korijene u židovskoj kulturi i proizvodnji beskvasnog kruha *maca*⁴⁰, koji se jede za vrijeme židovskog blagdana Pashe“⁴¹. „Najstariji pisani zapis, koji je do sada pronađen, u kojem se spominje riječ *andrut* datira iz 1812. godine“⁴².

polj. *auszpik* (njem. dij. *Auspik*, njem. *Aspik*), hrv. hladetina – leksem se u kulinarskoj literaturi i kuharicama pojavljuje krajem 19. i početkom 20. st.⁴³. I dalje je međutim nejasno, u kojem se dijelu Poljske ovaj leksem po prvi puta pojavio kao i varijanta *aszpik*, „jer se radi o

³⁹ <https://andruty.eu/historia-3/> (pregledano: 31. 7. 2023.)

⁴⁰ https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=e11iWhc%3D&keyword=maca (pregledano: 3. 8. 2023.)

⁴¹ <https://andruty.eu/historia-3/> (pregledano: 31. 7. 2023.)

⁴² <https://andruty.eu/historia-3/> (pregledano: 31. 7. 2023.)

⁴³ <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/galart-zimne-nozki-studzienina> (pregledano: 12. 8. 2023.)

jelu koje je u Poljskoj bilo poznato već u srednjem vijeku pod nazivima *galareta* (1393), *nazimne* (1472) i *kwaszzenina* (1455)“ (Frankowska 1996: 149).

polj. *cwibak* (njem. *Zweiback*), hrv. biskvitni kolač sa sušenim ili kandiranim voćem – leksem je preuzet u 19. st., prije 1918. godine⁴⁴. „Riječ se često koristi na jugu Poljske, dok je u ostatku Poljske češće korišten oblik *keks*“ (Taras i Pietrzkiwicz 2015: 124).

polj. *goldwasser* (njem. *Goldwasser*), hrv. liker naziva Goldwasser – u poljskom su u uporabi i varijante *goldwaser* i *guldwasser*. Riječ je najkasnije krajem 19. st. bila korištena u poljskom, jer Mickiewicz piše o ovom liker u svojem djelu *Pan Tadeusz*, koje je objavljeno 1834. godine⁴⁵.

polj. *kajzerka* (njem. *Kaisersemmel*), hrv. kajzerica – leksem je preuzet nakon 1990. godine (Czarnecki 2014: 31). Menzel i Hentschel (2003: 6) pišu, kako je riječ *kajzerka* najprije u uporabi bila u Varšavi, odakle je prešla u poljske dijalekte.

polj. *kartofel* (njem. *Kartoffel*), hrv. krumpir – germanizam je u poljski ušao u 19./20.st. (Długosz-Kurczabowa 2008: 297). Sinonim u poljskom jeziku je riječ *ziemniak* (*ziemny* + *ak*)⁴⁶, za kojega prof. Jan Miodek kaže, kako dolazi od francuskog *pomme de terre* (polj. *jablko ziemne*)⁴⁷. Bitno je ovdje naglasiti, kako WSJP⁴⁸ navodi da je riječ *ziemniak* kalk njemačkog *Erdapfell* (njem. *Erde* > polj. *ziemia* + njem. *Apfel* > polj. *jablko*)⁴⁹. „1820. godine je Mickiewicz pisao o krumpiru u pjesmi *Kartofla*“ (Zalewski 2009: 312)

polj. *kirszwaser* (njem. *Kirschwasser*), hrv. višnjevača (rakija) – leksem je zabilježen 1861. godine i to još u varijanti *kirszwasser*⁵⁰, ali ne i u varijanti *kirsz*, koja je navedena u rječniku PWN-a.

polj. *klipfisz* (njem. *Klipfisch*), hrv. bakalar; sušena usoljena riba – Brocki u časopisu *Poradnik Językowy* iz 1970. godine piše o ovom leksemu i njegovoj uporabi u poljskom jeziku. Autor ističe kako se leksem ne spominje u rječnicima stranih riječi u poljskom jeziku, ali da je sadržan u enciklopediji PWN-a iz 1965. godine (Brocki 1970: 238). Važno je imati na umu da se autor pri tome referirao na sve rječnike objavljenje prije 1970. godine. Leksem je međutim

⁴⁴ <http://diglib.bis.uni-oldenburg.de/bis-verlag/wdlp/polnisch/cwibak.pdf> (pregledano: 17. 4. 2023.)

⁴⁵ <http://lwp.ids-mannheim.de/art/wdlp/1174> (pregledano: 17. 4. 2023.)

⁴⁶ <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/kartofel-kontra-ziemniak;21867.html> (pregledano: 27. 7. 2023.)

⁴⁷ <https://culture.pl/pl/artykul/polska-historia-ziemniaka> (27. 7. 2023.)

⁴⁸ Wielki słownik języka polskiego

⁴⁹ <https://wsjp.pl/haslo/podglad/15198/ziemniak/2093609/do-jedzenia> (pregledano: 27. 7. 2023.)

⁵⁰ <http://lwp.ids-mannheim.de/art/wdlp/1394> (pregledano: 28. 7. 2023.)

zabilježen u literaturi na poljskom jeziku i ranije, „godine 1935. se *klipfisz* spominje u stručnoj literaturi pod nazivom *Przedsiębiorstwa morskie*“ (Isto). Zanimljiva je osim toga informacija da se posuđenica *klipfisz* spominje 1946. godine u *Kalendarz rybacki na rok 1946*, objavljenog u Gdyni (Isto.). Lako je moguće da se posuđenica stoga počela najprije koristiti na sjeveru Poljske poglavito u lučkom gradu Gdanjsku i susjednim gradovima Sopotu i Gdyni.

polj. *klops* (njem. *Klops*), hrv. okruglica od mljevenog mesa – riječ je posuđena u poljski u 20.st. (Czarnecki 2014: 217).

polj. *kluska* (srvnjem. *klôse*), hrv. žličnjak, njok, nokrl, noklica – riječ je zabilježena 1747. godine, a ranijih su godina u uporabi bile varijante *klosek* i *klusek* u muškom rodu⁵¹.

polj. *kogel-mogel* (njem. *Goggelmoggel* ← rus. *gogol-mógol*), hrv. sirovi žumanjak sa šećerom – leksem je u poljski jezik ušao u 20.st.⁵² „Riječ se isključivo piše u obliku *kogel-mogel*, ali postoje dvije izgovorne varijante, a to su: [kogel-mogel] i [kogiel-mogiel]“⁵³.

polj. *kwargiel* (njem. *Quarkel*), hrv. kvargl – u poljski je jezik leksem posuđen u 20.st. (Czarnecki 2014: 226). Riječ se spominje u knjizi *Pisownia Polska. Przepisy – Słowniczek*⁵⁴, u izdanju iz 1943. godine. Moguće je da je riječ *kwargiel* iz njemačkog jezika prvotno preuzeta u razgovorni jezik stanovnika poljskih sela, u kojima se ovaj tip sira proizvodio i proizvodi te se potom počela koristiti u standardnom poljskom jeziku (Kluz 2008: 27).

polj. *melszpejz* (njem. *Mehlspeise*), hrv. melšpajz, prilog jelu – leksem spominje Korbut 1893. godine kao naziv za jelo u svom članku, u kojem piše o njemačkim riječima u poljskom jeziku. Varijantu *melszpajz*, koja je zabilježena u rječniku PWN-a, Korbut ne navodi.

polj. *muszkatel* (njem. *Muskateller*), hrv. muškat, mirisavka – leksem je u ovom obliku zabilježen u poljskom jeziku još u 16. st. u značenju 'vrsta grožđa', a u današnjem je značenju posuđenica u uporabi od 17.st. (Kamper-Werejko 2013: 81, prema Krótki 2016: 94).

---

⁵¹ <http://lwp.ids-mannheim.de/art/wdlp/244> (pregledano: 17. 4. 2023.)

⁵² <https://wsjp.pl/haslo/podglad/63345/kogel-mogel#chronologizacja> (pregledano: 17. 4. 2023.)

⁵³ <https://nck.pl/projekty-kulturalne/projekty/ojczysty-dodaj-do-ulubionych/ciekawostki-jezykowe/kogel-mogel.cltt.K> (pregledano: 27. 7. 2023.)

⁵⁴ https://kpbc.umk.pl/Content/225675/PDF/ArchEmig_POPC_015_020_34.pdf (pregledano: 27. 7. 2023.)

polj. *pasztet* (njem. *Pastete* ← stfr. *pasté*), hrv. pašteta – riječ se u 20.st. počinje koristiti u poljskom jeziku (Isto: 245). Valja naglasiti da je „pašteta iz Njemačke u Poljsku stigla već u 16. stoljeću, ali su se tada koristile varijante *paszteta*, *pasz* i *past*“⁵⁵.

polj. *pikling* (njem. *Pickling*, *Bickling*, *Bückling*), hrv. dimljeni sleđ (posuđenica u hrv. iz polj.– leksem je posuđen u 19.st., a prvi je put zabilježen 1825.g⁵⁶.

polj. *pumpernikiel* (njem. *Pumpernickel*), hrv. kiseli raženi kruh (bez kvasca) – u kasnijoj fazi posuđivanja, u 20.st., je leksem preuzet u poljski jezik (Czarnecki 2014: 249). Riječ *pumpernikiel* i varijanta *pumpernikel* dolazi iz njemačke povijesne zemlje Vestfalije⁵⁷, u kojoj su seljaci pekli ovaj tip kruha već krajem 16.st.⁵⁸ „Početkom 20. st. Poljak Józef Adam odlazi u Njemačku, točnije u Vestfaliju, gdje je dvije pune godine radio u pekarnici na proizvodnji ove vrste pekarskog proizvoda. 1926. godine se vraća u Poljsku, a već 1930. zajedno sa svojom suprugom otvara u Poznanju vlastitu pekarnicu pod nazivom *Fabryka pumperniklu Adama*, u kojoj se proizvodio i prodavao *pumpernikiel*⁵⁹. O tome koliko je proizvod postao popularan i kvalitetan svjedoči i činjenica da je ubrzo tvornica počela kiseli raženi kruh izvoziti u različite države svijeta kao što su Egipat, Švicarska, Maroko i dr., a godine 2006. uvršten je u popis tradicijskih proizvoda Poljske pod nazivom *Poznanski pumpernikel Adama*⁶⁰. Vrlo je vjerojatno da je u poljskom jeziku stoga najprije u uporabi bila varijanta *pumpernikel*, a tek nakon toga varijanta *pumpernikiel* (k > ki).

polj. *rolmops* (njem. *Rollmops*), hrv. ukiseljeni zarolani fileti sleđa – 1902. je leksem prvi puta zabilježen u korpusu poljskog jezika⁶¹.

polj. *szynka* (njem. *Schinken*), hrv. šunka – leksem je u poljski jezik ušao već u 15.st., ali je u ovom značenju u poljskom jeziku zabilježen na prijelazu iz srednjovjekovnog u moderno razdoblje, u 17./18.st. (Borys 2005: 611). „U 15. stoljeću je riječ *szynka* označavala dio oklopa, koji je pokrивao udove vojnika“⁶².

---

⁵⁵ <https://www.nck.pl/projekty-kulturalne/projekty/ojczysty-dodaj-do-ulubionych/ciekawostki-jezykowe/niezly-pasztet,cltt,P> (pregledano: 27. 7. 2023.)

⁵⁶ <http://diglib.bis.uni-oldenburg.de/bis-verlag/wdlp/polnisch/pikling.pdf> (pregledano: 18. 4. 2023.)

⁵⁷ Vestfalija. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 4. 8. 2023. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=64408>>.

⁵⁸ <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/poznanski-pumpernikel-adama> (pregledano: 4. 8. 2023.)

⁵⁹ <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/poznanski-pumpernikel-adama> (pregledano: 4. 8. 2023.)

⁶⁰ <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/poznanski-pumpernikel-adama> (pregledano: 4. 8. 2023.)

⁶¹ <https://wsjp.pl/haslo/podglad/63034/rolmops#chronologizacja> (pregledano: 18. 4. 2023.)

⁶² https://www.nck.pl/projekty-kulturalne/projekty/ojczysty-dodaj-do-ulubionych/ciekawostki-jezykowe/SZYNKA_na_SZYNKWASIE (pregledano: 28. 7. 2023.)

polj. *tran* (njem. *Tran*), hrv. riblje ulje – germanizam je zabilježen već u 17.st., a postoje još i varijante *tron* i *trun*⁶³.

polj. *wafel* (njem. *Waffel*), hrv. vafl, oblatna – u poljskom je jeziku germanizam u uporabi od 20.st. (Czarnecki 2014: 284). Bitno je naglasiti da polj. *wafel* nije isto što i polj. *gofr* (fr. *gaufre*). Iako je tijesto za njihovu izradu gotovo jednako, *gofr* (hrv. vafl) je jedna vrsta vafla, a oba se slatka proizvoda prave u posebnim kalupima⁶⁴.

polj. *zupa* (njem. *Suppe*), hrv. juha – prisutan u poljskom još od 16.st. u različitim varijantama: *zupa*, *supa*, *zupka*, *supka*, *zuwka*, *zufka*, *žuwka*, *žufka* (Długosz-Kurczabowa 2008: 750). Posuđenica je tako dobro prihvaćena u poljski jezik, da je zamijenila dotadašnju riječ *polewka* (Isto).

Ostali primjeri: *baleron* (hrv. sušena vratina), *bejca* (hrv. marinada), *grysik* (hrv. griz), *rozbratel* (hrv. pržolica), *leberka* (hrv. jetrena kobasica), *pilzner* (hrv. pils, plzenjsko pivo) i *szprycer* (hrv. špricer) (Czarnecki 2014), *gliwajn* (hrv. kuhano vino)⁶⁵, ali se ne spominje varijanta *glühwein*, *riesling* (hrv. rizling), *sznycel* (hrv. odrezak, šnicl), *emmentaler* (hrv. emmentaler) (Dubisz 2019: 72), *strudel* (hrv. savijača, štrudla) i *wermut* (hrv. vermut)⁶⁶.

10. Zaključak

Društvene i političke promjene u državnim uređenjima su uzrokovale i promjene u jeziku. Jedna od glavnih promjena u jeziku je stvaranje novog leksika uslijed jezičnog posuđivanja, do kojega dolazi direktnim i/ili indirektnim kontaktom govornika različitih jezika. Ovisno o povijesnom razdoblju različite su državne velesile imale utjecaj na tada politički i gospodarski podređene i često neovisne države. Vodeće svjetske sile (npr. Pruska, Rusija) nisu samo utjecale na državni ustroj nego i jezik stanovnika država. Jedna od država pod snažnim utjecajem svjetskih velesila je bila i Poljska, o čemu svjedoče i tri podjele poljskog teritorija. Veliku je ulogu u stvaranju poljskog leksika odigrao njemački jezik s kojim je Poljska od

---

⁶³ <http://lwp.ids-mannheim.de/art/wdlp/2355> (pregledano: 18. 4. 2023.)

⁶⁴ <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/gofry-pruskie> i <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/wafle-gdanskie> (pregledano: 4. 8. 2023.)

⁶⁵ <http://lwp.ids-mannheim.de/art/wdlp/620> (pregledano: 12. 8. 2023.)

⁶⁶ <http://lwp.ids-mannheim.de/art/wdlp/2303> (pregledano: 12. 8. 2023.)

početaka stvaranja države bila najprije u indirektnom, a potom od 13.st. i direktnom kontaktu. Germanizacija je Poljske za rezultat imala da se u poljskom društvu stvarao otpor prema germanizmima, o kojem su pisali poljski učenjaci promičući na taj način jezični purizam, kao što je pisano u poglavljima 7. i 7.1. Iako su neki germanizmi djelovanjima purista izašli iz vokabulara Poljaka, dosta je njih od vremena kada su posuđeni pa do danas i dalje u uporabi. S obzirom na vremenski duge njemačko-poljske dodire germanizmi se mogu naći u vokabularu vezanim uz različite sfere čovjekova života, kao primjerice kulinarstvu. Činjenicu da se radi o poprilično velikom broju kulinarne leksema u poljskom jeziku posuđenog iz njemačkog jezika potvrđuje klasifikacija 58 kulinarne germanizama (poglavlje 9.1.), ako se uz to uzme u obzir da je kulinarstvo u ovom radu poimano u užem smislu.

Uz to, uspoređujući različita vremenska razdoblja njemačko-poljski kulturnih, društvenih i jezičnih dodira, može se zaključiti kako je najveći broj posuđenih germanizama, koji su i dalje u uporabi u standardnom poljskom jeziku, moderno razdoblje. Iako je srednjovjekovno razdoblje bilo obilježeno znatnim porastom broja germanizama u poljskom jeziku, dosta ih je ostalo samo u dijalektalnoj uporabi ili su postali arhaizmima. Bitno je naglasiti da kulinarne leksemi, koji su u rječniku *Słownik zapożyczeń niemieckich w polszczyźnie* kvalificirani kao arhaični ili regionalni oblici (npr. *buchta*, *butersznyt*), nisu uvršteni u klasifikaciju u poglavlju 9.1.

Analizirajući etimologiju germanizama u okviru razdoblja njihovog posuđivanja u poljski jezik moguće je uočiti da su leksemi iz najstarijeg razdoblja (do 1050. godine) preuzeti posrednim posuđivanjem, posredovanjem praslavenskog ili staročeškog. Broj kulinarne leksema preuzet posrednim posuđivanjem u sljedećem razdoblju (srednjovjekovnom razdoblju) je manji, jer dolazi do direktnog kontakta Nijemaca i Poljaka i time mogućnosti neposrednog posuđivanja. Etimologija analiziranih germanizama osim toga jasno pokazuje, kako su kulinarne germanizmi tijekom najstarijeg i srednjovjekovnog razdoblja posuđivani iz srednjo- i starovisokonjemačkog. Starovisokonjemački i srednjovisokonjemački zasebne su razvojne epohe njemačkog standardnog jezika. Germanizmi preuzeti tijekom prva dva razdoblja posuđivanja nisu preuzeti iz suvremenog njemačkog jezika kakvog poznajemo danas, zbog čega te posuđenice često ne sliču izvornom obliku leksema. Takve se razlike mogu uočiti i na primjerima kulinarne leksema u poglavlju 9.2.

Zanimljivo je da je i među 58 kulinarne leksema bilo moguće pronaći one koji su preuzeti posredstvom češkog, ako se uzme u obzir da je češko posredovanje bilo od iznimne važnosti

za leksik vezan uz religiju i crkvu. Činjenica da su neki kulinarne leksemi preuzeti putem češkog jezika u poljski jezik potvrđuje važnu ulogu i snažan utjecaj Čeha u poljskom društvu tijekom povijesti.

Na kraju valja zaključiti kako su analizirani kulinarne leksemi samo mali dio opširnog semantičkog područja, čije je granice teško definirati, zbog čega su klasifikacije kulinarne leksika raznovrsne. Podjelom kulinarne germanizama na vremenska razdoblja njemačkog-poljskih dodira zaključujemo da su njemačko-poljski kontakti najplodonosniji kulinarne leksikom bili u modernom razdoblju, ako se ograničimo samo na analizirane leksemi. Ti su leksemi na različite načine i u različitim stupnjima prilagodili jeziku primatelju, tj. poljskom jeziku. Neki su kulinarne germanizmi zadržali strane sufikse, to jest sufikse njemačkog jezika, drugi su se leksemi potpuno fonološki i morfološki prilagodili jeziku primatelju.

11. Popis analiziranih kulinarne germanizama

1. polj. *eintopf*, hrv. jušnato jelo kuhano u loncu (složenac u jednom loncu)
2. polj. *andrut*, hrv. vafl, oblatna, holipn – „tanko pečeno tijesto, vafl zaslađen kremom od slatkoga vrhnja“ (PWN pregledano 9. 8. 2023.)
3. polj. *auszpik*, hrv. auspik, hladetina – „ohlađen i želatiniziran sok od iskuhana mesa i okosnica“ (HJP pregledano 9. 8. 2023.)
4. polj. *baleron*, hrv. sušena (dimljena) vratina – „kobasica od svinjskog vrata ili vrata druge životinje“ (WSJP pregledano 9. 8. 2023.)
5. polj. *bejca*, hrv. marinada, salamura – „mješavina začina i tekućina kojima se aromatizirana hrana prije pečenja, prženja ili kuhanja“ (WSJP pregledano 9. 8. 2023.)
6. polj. *beza*, hrv. poljupčić, pusrl – „slatkiš od pjene bjelanjaka i šećera pečen u pećnici“ (HJP, WSJP pregledano 9. 8. 2023.)
7. polj. *bigos*, hrv. sekelji-gulaš – „jelo od pirjanog mesa i kiselog kupusa začinjeno vrhnjem“ (HJP pregledano 9. 8. 2023.)
8. polj. *breja*, hrv. kaša – „žitko jelo koje se jede žlicom“ (HJP pregledano 9. 8. 2023.)
9. polj. *chleb*, hrv. kruh – „uskislo pečeno tijesto“ (HJP pregledano 9. 8. 2023.)
10. polj. *comber*, hrv. pržolica – „pečeni leđni dio mesa divljih ili domaćih životinja“ (PWN 2008: 46)

11. polj. *cukier*, hrv. šećer – „proizvod od prerađene šećerne trske ili repe koji služi za zaslađivanje“ (HJP pregledano: 9. 8. 2023.)
12. polj. *cwibak*, hrv. biskvitni kolač sa sušenim ili kandiranim voćem – „biskvitni kolač sa kandiranim voćem i orašastim plodovima koji se peče dva puta“ (PWN 2008: 47)
13. polj. *cynadra*, hrv. jelo od životinjskog bubrega (WSJP pregledano 9. 8. 2023.)
14. polj. *ementaler*, hrv. ementaler – „tvrdi sir izrađen po posebnoj recepturi, prepoznatljiv po rupama“ (HJP pregledano: 9. 8. 2023.)
15. polj. *figa*, hrv. smokva – plod istoimene voćke (HJP pregledano: 9. 8. 2023.)
16. polj. *glühwein*, hrv. kuhano vino – „kuhano crno vino sa začinima“ (PWN 2008: 79)
17. polj. *goldwasser*, hrv. liker naziva *Goldwasser* – „biljni liker od anisa s listićima jestivog zlata“ (PWN pregledano: 9. 8. 2023.)
18. polj. *grysik*, hrv. griz – „sitna pšenična ili kukuruzna krupica“ (PWN pregledano: 9. 8. 2023.)
19. polj. *imbir*, hrv. đumbir – „izdanak istoimene biljke koji se zbog aromatičnog i ljutog okusa koristi kao začin“ (HJP pregledano: 9. 8. 2023.)
20. polj. *kajzerka*, hrv. kajzerica – „okruglo pecivo od bijelog brašna s četverokrakim zarezanim ukrasom“ (HJP pregledano 9. 8. 2023.)
21. polj. *kartofel*, hrv. krumpir – jestivi gomolj istoimene biljke (HJP pregledano: 9. 8. 2023.)
22. polj. *kirsz*, hrv. višnjevača (rakija) – „bezbojna votka, rakija destilirana od fermentiranih crnih trešanja“ (PWN 2008: 103)
23. polj *klipfisz*, hrv. bakalar; sušena usoljena riba
24. polj. *klops*, hrv. ćufta – „okruglica od mljevenog mesa koja se servira u umaku“ (PWN 2008: 106)
25. polj. *kluska*, hrv. žličnjak, njok, nokrl, noklica – „jelo od tijesta koje se zahvaća žlicom i stavlja u vrelu vodu da se skuha“ (HJP pregledano: 9. 8. 2023.)
26. polj. *knedel*, hrv. okruglica, knedl – „okruglo oblikovano i eventualno punjeno tijesto od krumpira, žemički, krupice i sl.“ (HJP pregledano: 9. 8. 2023.)
27. polj. *kogel-mogel*, hrv. sirovi žumanjak sa šećerom
28. polj. *kwargiel*, hrv. kvargl – „kravlji sir specifična, kiselkasta okusa“ (HJP pregledano: 9. 8. 2023.)
29. polj. leberka, hrv. jetrena kobasica – „kobasica napravljena od životinjskih jetrica, mesa i drugih životinjskih iznutrica punjenih crijeva“ (WSJP pregledano: 25. 8. 2023.)

30. polj. *marchew*, hrv. mrkva – „zeljasta biljka jestivog crveno žućkastog ili bijelog korijena bogatog karotinom“ (HJP pregledano: 9. 8. 2023.)
31. polj. *melszpajz*, hrv. melšpajz – „krema kuhana na pari od brašna, mlijeka i jaja“ (PWN pregledano: 10. 8. 2023.)
32. polj. *metka*, hrv. meka kobasica – „sirova dimljena kobasica pravljenjena od mljevenog mesa i masnoće“ (PWN 2008: 134)
33. polj. *muszkatel*, hrv. muškat, mirisavka – „slatko, aromatično desertno vino“ (WSJP pregledano: 10. 8. 2023.)
34. polj. *morela*, hrv. marelica – „okrugli plod voćke marelice koji je žute boje s glatkom velikom košticom“ (HJP pregledano: 10. 8. 2023.)
35. polj. *moszcz*, hrv. mošt – „slatki sok zrelog grožđa ili drugog voća u kojem još nije počelo alkoholno vrenje“ (HJP pregledano: 10. 8. 2023.)
36. polj. *pasztet*, hrv. pašteta – „namaz od mljevenih iznutrica ili mesa i začina“ (HJP pregledano: 10. 8. 2023.)
37. polj. *pikling*, hrv. dimljeni sleđ – „blago posoljeni, dimljeni sleđ“ (PWN 2008: 148)
38. polj. *pilzner*, hrv. pils, plzenjsko pivo
39. polj. *placek*, hrv. popečak – prženo slano ili slatko tijesto (PWN, HJP pregledano: 10. 8. 2023.)
40. polj. *portwajn*, hrv. portugizac (vrsta vina)
41. polj. *precel*, hrv. perec – „slano hrskavo pecivo, traka tijesta savijena nalik slovu B ili brojki 8“ (HJP pregledano: 10. 8. 2023.)
42. polj. *pumpernikiel*, hrv. kiseli raženi kruh – „kruh od raženog brašna karakterističnog gorko-slatko okusa i tamnosmeđe boje“ (PWN pregledano: 12. 8. 2023.)
43. polj. *riesling*, hrv. rizling – „vino od vrste bijelog grožđa“ (HJP pregledano: 12. 8. 2023.)
44. polj. *rolmops*, hrv. ukiseljeni zarolani fileti sleđa – „zarolan, mariniran i začinjen filet sleđa“ (PWN pregledano: 12. 8. 2023.)
45. polj. *romadur*, hrv. romadur (vrsta sira) – „vrlo pikantni kozji ili ovčji sir“
46. polj. *rozbratel*, hrv. pržolica – „kotlet od goveđeg mesa s kostima“ (PWN pregledano: 12. 8. 2023.)
47. polj. *strucla*, hrv. štruca (od maka) – „duguljasto slatko pecivo nadjeveno marmeladom, makom ili sl.“ (PWN pregledano: 12. 8. 2023.)

48. polj. *strudel*, hrv. savijača, štrudla – „vrsta pite od savijena tanko valjana tijesta, punjena slatkim nadjevom, npr. makom ili jabukama“ (PWN, HJP pregledano: 12. 8. 2023.)
49. polj. *smalec*, hrv. mast (svinjska) – „jestiva mast životinjskoga podrijetla dobivena topljenjem masti životinje, najčešće svinje, koja se koristi za prženje ili mazanje na kruh“ (WSJP pregledano: 12. 8. 2023.)
50. polj. *szynka*, hrv. šunka – „dimljeni i kuhani ili sušeni svinjski but“ (HJP pregledano: 12. 8. 2023.)
51. polj. *sznycel*, hrv. odrezak, šnicl – „tanko rezan komad mesa koji se obično stučen i paniran prži“ (WSJP, HJP pregledano: 12. 8. 2023.)
52. polj. *szprycer*, hrv. špricer – „piće koje se dobiva miješanjem bijelog vina i mineralne vode“ (WSJP pregledao: 12. 8. 2023.)
53. polj. *tran*, hrv. riblje ulje – „tekuća mast, ulje svijetložute boje i karakteristična mirisa, dobiveno iz jetre ili masnoće nekih morskih riba i sisavaca; sadrži puno zdravih tvari; koristi se u medicini“ (WSJP pregledano: 12. 8. 2023.)
54. polj. *tort*, hrv. torta – „kolač okrugla oblika s preljevom i nadjevom (od voća, kreme i sl.)“ (HJP pregledano: 12. 8. 2023.)
55. polj. *wafel*, hrv. vafli – „tanko pečeno tijesto karakteristične mrežaste strukture, često zaslađeno ili s raznim dodatcima“, a ako je pravilno oblikovano može služiti kao kalup za sladoled ili kremu (HJP, WSJP pregledano: 12. 8. 2023.)
56. polj. *wermut*, hrv. vermut – „gorko-slatko alkoholno desertno piće, priređuje se od vina (ili rakije) s dodatkom arome pelina“ (HJP pregledano: 12. 8. 2023.)
57. polj. *zupa*, hrv. juha – „tekuće jelo koje se priprema tako što se u vodi kuha meso, riba ili povrće; jede se samo ili uz dodatak ukuhane tjestenine, povrća i sl.“ (HJP pregledano: 12. 8. 2023.)
58. polj. *zur*, hrv. kisela juha (od raženog brašna) – „kisela juha od fermentiranih žitarica, brašna ili zobnih pahuljica“ (WSJP pregledano: 12. 8. 2023.)

12. Literatura

Agičić, Damir. (2004). *Podijeljena Poljska 1772.-1918.*. Zagreb: Srednja Europa.

Andruty Kliskie. *andruty.eu*. URL: <https://andruty.eu/historia-3/>

Bańko, Mirosław i dr. (2016). *Nie całkiem obce. Zapożyczenia wyrazowe w języku polskim i czeskim*. Varšava: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.

Bańko, Mirosław, ur. (2008). *Słownik zapożyczeń niemieckich w polszczyźnie*. Varšava: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Batko-Tokarz, Barbara. (2021). Czego o jedzeniu i kulinariach dowiadujemy się z tematycznych klasyfikacji słownictwa. U: ur. Ochmann, Donata; Przybylska, Renata. *Polskie kulinaria : aspekty historycznojęzykowe, regionalne i kulturowe*. Varšava: Wydawnictwo Libron, 11-35.

Bär, Jochen A. (2017). Dorthin und wieder zurück. Wörter in der Fremde. *Der Sprachdienst*, 61, 61-92.

Boryś, Wiesław. (2005). *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Krakov: Wydawnictwo Literackie.

Brocki, Zygmunt. (1970). Skownikowe notatki o nazwach ryb. *Poradnik Językowy*, 4, 235-238.

Finka, Božidar (1972). O upotrebi tuđica u hrvatskom književnom jeziku. *Jezik*, 20 (4), 97-106. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/232172>

Cierpich, Agnieszka. (2019). *Zapożyczenia angielskie w polszczyźnie korporacyjnej*. Krakov: Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatium w Krakowie.

Czarnecki, Tomasz. (2014). *Die deutschen Lehnwörter im Polnischen. Untersuchungen zur Chronologie und Geographie der Entlehnung*. Varšava: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Kulturologii i Lingwistyki Antropocentrycznej.

Czempka-Wewióra Maria; Gałęziowska-Krzystolik Anna. (2018). *Kuchnia polska - uwagi do wydań z połowy i końca XX wieku*. U: ur. Gęsina, Tomasz; Wilczek, Wioletta. *Kuchnia w języku i kulturze dawniej i dziś*. Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 85-99.

Dabo-Denegri, Ljuba. (1998). Jezično posuđivanje: Tipologija leksičkih posuđenica (anglicizmi u francuskom jeziku). *Filologija*, (30-31), 439-450. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/173521>

Das Lehnwortportal Deutsch des IDS (Leibniz-Institut für Deutsche Sprache). URL: <http://lwp.ids-mannheim.de/>

Długosz-Kurczabowa, Krystyna. (2008). *Wielki słownik etymologiczno-historczny języka polskiego*. Varšava: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Drabik, Lidia; Sobol, Elżbieta, ur. (2007). *Słownik języka polskiego PWN. [T. 1], A-Ó*. Varšava: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Drabik, Lidia; Sobol, Elżbieta, ur. (2007). *Słownik języka polskiego PWN. [T. 2], P-Ż*. Varšava: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Dubisz, Stanisław. (2019). O zachowaniu się przy stole. *Poradnik Językowy*, 763 (4), 60-74.

Dubisz, Stanisław. (2018). Smał, szmalec, szmalcownik, czyli o wschodzeniu słownictwa „niskiego” do języka publicznego. *Poradnik Językowy*, 753 (4), 85-87.

Dunaj, Bogusław; Mycawka, Mirosława. (2017). O potrzebnych i niepotrzebnych zapożyczeniach z języka angielskiego. *ANNALES UNIVERSITATIS PAEDAGOGICAE CRACOVIENSIS. STUDIA LINGUISTICA*, (12), 67-80.

Filipović, Rudolf. (1986). *Teorija jezika u kontaktu: uvod u lingvistiku jezičnih dodira*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti: Školska knjiga.

Foro, Mirjana. (2014). Leksička razina publicističkog stila. *Hrvatistika*, 7. (7.), 151-164. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/134925>

Frančić, Anđela; Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. (2005). *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome jeziku*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

Frankowska, Maria. (1996). Chłodziec, poezja i piernik. *Pamiętnik Literacki 1*, 141-151.

Ham, Sanda. (2019). Natječaj za najbolju novu hrvatsku riječ. *Jezik*, 66 (4-5), 165-173. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/237733>

Hansen-Kokoruš, Renate i dr. (2005). *Njemačko-hrvatski univerzalni rječnik*. Zagreb: Nakladni zavod Globus: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Has-Tokarz, Anita. (2018). Książka kucharska jako zjawisko kulturowe i przedmiot badań. U: ur. Kamler, Anna; Pietrzakiewicz, Dorota; Seroka, Katarzyna. *Polska i świat przez kuchnię: Studia o dziedzictwie kulinarnym*. Varšava: Grupa COGITO, 237-253.

HJP = Hrvatski jezični portal. URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

Hrvatska Enciklopedija. URL: <https://www.enciklopedija.hr/>

Ivanišević, Jelena. (2017). *Od kuharice do književnosti: oględi o kulinarskoj prozi*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku.

Jarząbek, Marcin. (2019). Pojęcie "czystości" języka i "słowa zbyteczne": przypadek polski XVIII-XX wieku. U: ur. Janowski, Maciej. *Z dziejów pojęć społeczno-politycznych w Polsce: XVIII-XX wiek*. Varšava: Instytut Historii PAN: Wydawnictwo Neriton

Katičić, Radoslav. (1973). O purizmu. *Jezik*, 21 (3-4), 84-90. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/252113>

Kluz, Tomasz. (2008). *Zróźnicowanie regionalne i dialektalne współczesnego języka polskiego: Dialekt małopolski i dialekt Śląski*. Dyplomski rad. Filozofski fakultet Sveučilišta Masaryk u Brnu.

Korbut, Gabrijel. (1893). Wyrazy niemieckie w języku polskim. *Prace filologiczne*, 4 (2), 345-560.

Kostecka-Sadowa, Anna. (2020). Mechanizmy przejmowania wyrazów niemieckich w polszczyźnie południowokresowej. *ANNALES UNIVERSITATIS PAEDAGOGICAE CRACOVIENSIS. STUDIA LINGUISTICA*, (15), 119–130.

Kryżan-Stanojević, Barbara. (2008). Certifikacja znanja poljskoga jezika i ulazak Poljske u Ujedinjenu Europu. *Lahor*, 2 (6), 256-269. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/34724>

Krótki, Zuzanna. (2016). Alkohol w leksyce staro- i średniopolskiej. *Prace Językoznawcze*, 18 (2), 83-100.

Kwiatkowska, Tatiana. (2015). *Obcy w systemie. Studium konfrontatywne wyrazów obcego pochodzenia w języku polskim i rosyjskim*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Lewaszkiwicz, Tadeusz. (2015). Wpływ języka niemieckiego na system gramatyczny języka ogólnopolskiego (na tle wpływów innojęzycznych). U: ur. Wölke, Sonja; Bartels, Hauke.

Einflüsse des Deutschen auf die grammatische Struktur slawischer Sprachen. Budišoin: Domowina-Verlag, 90-121.

Lipczuk, Ryszard. (2001). Deutsche Entlehnungen im Polnischen - Geschichte, Sachbereiche, Reaktionen. *Linguistik Online*, 8(1).

gov.pl. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi: Lista produktów tradycyjnych. URL: <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/lista-produktow-tradycyjnych12>

Ljubičić, Maslina. (2011) *Posuđenice i lažni parovi: hrvatski, talijanski i jezično posredovanje.* Zagreb: FF press

Łachnik, Jarosław. (2022). Analiza najnowszego słownictwa polskiego z pola tematycznego JEDZENIE – na materiale słownika Obserwatorium Językowego UW. Analiza formalna jednostek i analiza ilościowa pola. *Prace Filologiczne*, 77, 291-314. <https://doi.org/10.32798/pf.1036>

Maciołek, Marcin. (2017). O asymilacji anglicyzmów komputerowych w polszczyźnie raz jeszcze. *Poradnik językowy*, 749 (10), 43-58.

Macoszková, Barbara. (2007). *Zapóžyczenia z jazykú obcých v vybraném typie tekstú (tekst fachový o tematyce medycnej).* Završni rad. Sveučilište Masaryk u Brnu. URL: <https://is.muni.cz/th/iuvwf/BAKALARKA.pdf> (pregledano: 20. 3. 2023.)

Markowski, Andrzej. (2005). *KULTURA JEZYKA POLSKIEGO. Teoria, zagadnienia leksykalne.* Varšava: Wydawnictwo Naukowe PWN SA.

Markuš, Nikolina. (2016). *Jezično (leksičko) posuđivanje.* Završni rad. Filozofski fakultet Sveučilište Jurja Dobrile u Puli. URL: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:422993> (Pregledano: 20. 2. 2023.)

Matica hrvatska. URL: <https://www.matica.hr/>

Međeral, Krešimir. (2016). Jezične bakterije – pomagači ili štetočine u jezičnome organizmu?. *Hrvatski jezik*, 3 (3), 1-10. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/171398>

Menzel, Thomas; Hentschel, Gerd; Jančák, Pavel; Balhar, Jan. (2003). *Wörterbuch der deutschen Lehnwörter im Teschener Dialekt des Polnischen.* Oldenburg: Rainer Gröbel i Gerd Hentschel, 2. nadopunjeno i korigirano izdanje.

Mikołajczyk, Beata. (2010). Kilka uwag o nazwach potraw i produktów spożywczych pochodzących z języka niemieckiego w gwarze miasta Poznania. *Studia Germanica Gedanensia*, 22, 143-150.

Moguš, Milan; Pintarić, Neda. (2002). *Poljsko-hrvatski rječnik*. Zagreb: Školska knjiga.

NCK = Narodowe Centrum Kultury. Ciekawostki językowe. URL: <https://www.nck.pl/projekty-kulturalne/projekty/ojczysty-dodaj-do-ulubionych/ciekawostki-jezykowe>

Newerkla, Stefan Michael. (2002). Die Vermittlung deutscher Lehnwörter durch das Tschechische in das Polnische und Slovakische. *Wiener Slavistisches Jahrbuch*, 48, 117-131.

Nowowiejski, Bogusław. (2010). W sprawie wpływów języka niemieckiego na polszczyznę. *Poznańskie Studia Polonistyczne*, 17, 113–129.

Piotrowicz, Anna; Witaszek-Samborska, Małgorzata. (2015). O żywotności zapożyczeń niemieckich w gwarze miejskiej Poznania. *Gwary Dziś*, 7, 201–214.

Polański, Kazimierz. (2010). *Gramatyka języka połabskiego*. Katowice: Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego.

Przybylska, Renata; Pręczonek-Kisielak, Sylwia. (2021). Staropolskie słownictwo związane z pieczywem. U: ur. Przybylska, Renata; Ochmann, Donata. *Polskie kulinaria : aspekty historycznojęzykowe, regionalne i kulturowe*. Kraków : Wydawnictwo Libron - Filip Lohner. 37-56.

Rembiszewska, Dorota Krystyna. (2018). Nazwy kulinarnych produktów tradycyjnych jako świadectwo językowej lokalności. U: ur. Kamler, Anna; Pietrkiewicz, Dorota; Seroka, Katarzyna. *Polska i świat przez kuchnię: Studia o dziedzictwie kulinarnym*. Varšava: Grupa COGITO, 211-217.

Rošić, Jelena. (2012). Kulinarsko nazivlje u Jambrešićevu rječniku. Diplomski rad. Filozofski fakultet Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku. URL: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:607978> (Pregledano: 3. 4. 2023.)

Samardžija, Marko. (1995). *Leksikologija s poviješću hrvatskog jezika: udžbenik za 4. razred gimnazije*. Zagreb: Školska knjiga.

SJP PWN = Słownik języka polskiego. URL: <https://sjp.pwn.pl/>

Sketch Engine. URL: <https://www.sketchengine.eu/>

Skopljak, Marija. (2021). *Fonološka, morfološka i sintaktička analiza adaptacije nizozemskih posuđenica u njemački jezik*. Diplomski rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. URL: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:034055> (Pregledano: 13. 2. 2023.)

Słownik historyczny terminów gramatycznych ONLINE. URL: <https://shtg.uw.edu.pl/>

Słownik języka polskiego pod redakcją Witolda Doroszewskiego. URL: <https://doroszewski.pwn.pl/>

Sočanac, Lelija i dr. (2005). *Hrvatski jezik u dodiru s europskim jezicima: prilagodba posuđenica*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

Struna = Terminološka baza hrvatskog strukovnog nazivlja. URL: <http://struna.ihjj.hr/>

Ślęzak, Piotr. (2022). *Kulinaria w polskim prawie własności intelektualnej*. Varšava: Wolters Kluwer Polska.

Štimac, Vlatka. (2003). Anglizmi u jezičnim savjetnicima posljednjega desetljeća 20. st.. *Jezik*, 50 (3), 93-102. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/252986>

Taras, Božena; Pietrzekiewicz, Ilona. (2015). Struktura receptury kulinarnej na przykładzie przepisów na wypieki. *Słowo. Studia językoznawcze*, 6, 122-132.

Turk, Marija. (1996). JEZIČNI PURIZAM. *FLUMINENSIA*, 8 (1-2), 63-79. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/132668>

Turk, Marija. (2013). *Jezično kalkiranje u teoriji i praksi. Prilog lingvistici jezičnih dodira*. Zagreb: Hrvatska Sveučilišna naklada. Filozofski fakultet u Rijeci.

Turska, Marta, (2009). Zur Äquivalenz des kulinarischen Fachwortschatzes im deutsch-polnischen Vergleich. *Convivium. Germanistisches Jahrbuch Polen*. 1, 329–367.

Wiktorowicz, Józef. (2016). Der lexikalische Einfluss des Deutschen auf die polnische Sprache im 19. und 20. Jahrhundert. *Slowakische Zeitschrift für Germanistik*, 8 (2), 128-132.

Witczak, Krzysztof Tomasz. (2021). Zapożyczenia zwrotne w języku polskim na tle porównawczym. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 47 (1), 209-226. <https://doi.org/10.31724/rihjj.47.1.7>

Wodzińska, Izabela. (2018). Czy warto badać kulinarne dziedzictwo? Kilka refleksji na marginesie projektu „Dziedzictwo kulinarne mieszkańców dawnej Puszczy Sandomierskiej”. U: ur. Adamowski, Jan; Tymochowicz, Mariola. *Dziedzictwo kulinarne w kontekstach tradycyjnych i współczesnych*. Lublin: Muzeum Lubelskie w Lublinie, 9-18.

WSJP = *Wielki słownik języka polskiego*. URL: <https://wsjp.pl/>

Wörterbuch der deutschen Lehnwörter in der polnischen Schrift- und Standardsprache. URL: <http://diglib.bis.uni-oldenburg.de/bis-verlag/wdlp/46701.html>

Żurawska-Chaszczevska, Jowita. (2016). Słownictwo kulinarne jako element językowej kreacji świata w powieści *Krewni* Józefa Korzeniowskiego. *Język. Religia. Tożsamość 1* (13), 287-299.

13. Sażetci

13.1. Sażetak

Germanizmi u poljskom jeziku: kulinarni leksik

U ovom je diplomskom radu riječ o kulinarnim germanizmima u poljskom jeziku. Teorijski okvir čini sażeti opisi jezičnog posuđivanja, posuđenica, tipova jezičnog posuđivanja, načina prilagodbe posuđenica te opis jezičnog purizma. U fokusu rada je kulinarni leksik posuđen iz njemačkog u poljski jezik. Svi su kulinarni leksemi preuzeti iz rječnika *Słownik zapożyczeń niemieckich w polszczyźnie* PWN-a, pomoću kojega je analiza ograničena samo na određene lekseme ovog širokog semantičkog polja. Analizi odabranih kulinarnih leksema prethodi sażeti opis kulinarstva i kulinarskog leksika te podjela kulinarnih germanizama u skupine i podskupine proizvoda, poluproizvoda i jela. Nakon toga slijedi analiza kulinarnih germanizama s obzirom na vremensko razdoblje posuđivanja leksema u poljski jezik, po uzoru na klasifikaciju germanizama u poljskom jeziku Tomasza Czarneckog.

KLJUČNE RIJEČI: *jezično posuđivanje, posuđenice, jezični purizam, germanizam, kulinarni leksik, poljski jezik, njemački jezik*

13.2. Streszczenie

Zapożyczenia z języka niemieckiego w polszczyźnie: leksyka kulinarna

W powyższej pracy *Zapożyczenia niemieckie w polszczyźnie: leksyka kulinarna* autorki studentski Ivany Adżaga zajmuje się tematyką zapożyczeń niemieckich z słownictwa kulinarnego w języku polskim. Zwięzłe opisy zjawisk językowych jak: *zapożyczenie językowe, wyraz obcy, stopnie adaptacji wyrazów zapożyczonych i puryzm językowi* stanowią ramy teoretyczne. Praca skupia się nad słownictwem kulinarnym zapożyczonym z języka niemieckiego do języka polskiego. Analizowane słownictwo jest częścią słownika pod tytułem *Słownik zapożyczeń niemieckich w polszczyźnie*, wydanego przez PWN. Analizę poprzedza szczegółowa deskrypcja sztuki kulinarnej i słownictwa kulinarnego, także klasyfikacja

germanizmów kulinarnych w grupy produktów, półproduktów oraz potraw. Szczegółowa analiza oparta jest na klasyfikacji Tomasza Czarneckiego, który germanizmy kategoryzował ze względu na okres ich przyswajania do języka polskiego.

SŁOWA KLUCZOWE: *zapożyczenie językowe, wyraz zapożyczony, puryzm językowy, germanizm, leksyka kulinarna, język polski, język niemiecki*